

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей
історичної науки

Дипломна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСИПИ ЗАКЛИНСЬКОЇ

Виконала: студентка 4 курсу

групи ІА-41

Спеціальності: 032 «Історія та археологія»

Турик Анастасія Михайлівна

Керівник:

Кандидат історичних наук, доцент

Дрогобицька Оксана Ярославівна

Рецензент:

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Джерельна база та історіографія проблеми	7
Розділ 2. Життєвий шлях та становлення особистості Осипи Заклинської....	16
Розділ 3. Громадська та культурно-просвітницька діяльність вчительки.....	31
Розділ 4. Ідейна спадщина та значення О. Заклинської в історії українського громадського руху	51
Висновки.....	61
Список використаних джерел	64
Додатки.....	69

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням інтересу сучасної історичної науки до вивчення ролі окремих особистостей у суспільно-культурних процесах минулого, зокрема діяльності жінок у національному та громадському житті України. Упродовж тривалого часу значна частина жіночого внеску в розвиток культури, освіти та громадської діяльності залишалася недостатньо висвітленою в історіографії. Особливо це стосується постатей, які здійснювали активну просвітницьку роботу, сприяли поширенню знань серед населення та формуванню нових суспільних орієнтирів.

Наприкінці XIX – на початку XX століття на українських землях, зокрема в Галичині, відбувалися важливі процеси культурного та національного відродження. У цей період активізувалася діяльність різноманітних громадських організацій, освітніх товариств, культурних осередків, що сприяли формуванню національної самосвідомості населення. Важливу роль у цих процесах відігравали представники української інтелігенції, серед яких значне місце посідали жінки. Саме в цей час розпочинається активний розвиток українського жіночого руху, що мав на меті не лише розширення прав жінок, але й їхню участь у культурному, освітньому та громадському житті.

Однією з помітних представниць цього середовища була Осипа Заклинська – українська громадська діячка, просвітниця, письменниця та популяризаторка знань. Її діяльність була спрямована на поширення освітніх і культурних ідей, підвищення рівня побутової культури населення, популяризацію знань про здоров'я, раціональне харчування та ведення господарства. Через свої публікації та громадську діяльність вона намагалася донести до широких верств населення практичні знання, які могли сприяти покращенню умов життя та формуванню нових культурних орієнтирів.

Попри значний внесок Осипи Заклинської у розвиток українського громадського життя, її діяльність не стала предметом широкого комплексного дослідження. У більшості наукових праць її постать згадується лише побіжно в контексті історії жіночого руху, розвитку освіти або культурного життя Галичини. Саме тому дослідження її життєвого шляху, громадської активності та ідейної спадщини є важливим для глибшого розуміння ролі українських жінок у суспільному житті кінця XIX – першої третини XX століття.

Актуальність теми визначається також необхідністю ширшого осмислення процесів формування національної свідомості українського суспільства та ролі просвітницької діяльності у цих процесах. Вивчення діяльності Осипи Заклинської дає можливість простежити, як через популярні видання, громадську роботу та культурні ініціативи відбувалося поширення нових суспільних ідей та формування культурних і соціальних цінностей.

Метою дослідження є комплексний аналіз життєвого шляху, громадської діяльності та ідейної спадщини Осипи Заклинської, а також визначення її ролі у розвитку українського жіночого руху та формуванні національної свідомості населення Галичини.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати джерельну базу та стан наукового дослідження проблеми;
- охарактеризувати основні етапи життя Осипи Заклинської та процес формування її світогляду;
- дослідити громадську та культурно-просвітницьку діяльність діячки;
- визначити особливості її ідейної спадщини та з'ясувати вплив діяльності Осипи Заклинської на розвиток українського жіночого руху в Галичині.

Об'єктом дослідження є постать громадської діячки, вчительки, письменниці Осипи Заклинської, а **предметом** – громадська діяльність О. Заклинської, її просвітницька робота, ідейна спадщина та внесок у розвиток українського жіночого та громадського руху.

Хронологічні межі дослідження охоплюють роки життя Осипи Заклинської, а саме: нижньою межею є 1894 рік (рік народження письменниці), а верхньою – 1972 рік (рік смерті). Особливу увагу у роботі звернено на період кінця XIX – першої третини XX століття. Саме в цей період відбувалося становлення та активна діяльність Осипи Заклинської, а також формування основних напрямів українського жіночого та культурно-просвітницького руху в Галичині.

Географічні межі дослідження охоплюють територію Східної Галичини, яка в зазначений період входила до складу Австро-Угорської імперії, а згодом – до складу Польської держави. Саме на цих територіях розгорталася громадська та культурна діяльність Осипи Заклинської.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні історичні методи. Серед загальнонаукових методів використано метод аналізу та синтезу, що дозволив систематизувати наявні джерела та наукові праці з досліджуваної проблеми. Історико-біографічний метод дав можливість простежити основні етапи життєвого шляху Осипи Заклинської та особливості формування її світогляду. Історико-порівняльний метод застосовано для зіставлення діяльності діячки з ширшими процесами розвитку жіночого руху та культурно-просвітницької діяльності в Галичині. Історико-генетичний метод дозволив розглянути діяльність Осипи Заклинської у контексті історичного розвитку українського суспільства.

Таким чином, дослідження діяльності Осипи Заклинської дає можливість глибше зрозуміти особливості розвитку українського жіночого руху, культурно-просвітницьких процесів та формування національної свідомості населення Галичини у складний період історичного розвитку.

Теоретичне значення роботи має важливе значення, оскільки дозволяє глибше осмислити процеси дослідження українського жіночого руху, просвітництва та національно-культурного відродження в Галичині кінця XIX – початку XX ст. Її діяльність є прикладом поєднання освітньої, культурної та організаційної роботи, що сприяла формуванню активної громадянської позиції жінок і посилення їхньої ролі в суспільному житті.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у освітньому процесі, зокрема, під час викладання історії України, краєзнавчих курсів та культурології. Матеріали про діяльність Осипи Заклинської можуть бути застосовані для підготовки навчальних і виховних заходів присвячених ролі жінок у громадському житті та розвитку української культури.

Робота пройшла **апробацію** на щорічній звітній конференції студентів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, 2026 р.), а також на міжнародній науковій конференції «Культурна спадщина вчорашнього дня – внесок у розвиток суспільства завтрашнього дня» (11-12 лютого 2026 р., м. Кишинів, Республіка Молдова).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розглянуто джерельну базу та історіографію проблеми. Другий розділ присвячено біографії та становленню особистості Осипи Заклинської. У третьому розділі проаналізовано її громадську та культурно-просвітницьку діяльність. У четвертому розділі досліджено ідейну спадщину Осипи Заклинської та визначено її значення в історії українського громадського руху. У висновках підсумовано результати дослідження.

РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Джерельна база дослідження є різноманітною за своїм характером, походженням та інформаційною насиченістю. Вона включає опубліковані документи, матеріали періодичної преси, публіцистичні виступи, мемуарні свідчення, а також авторські праці Осипи Заклинської. Сукупність цих джерел дає змогу комплексно реконструювати процеси розвитку жіночого руху в Галичині, особливості повсякденного життя жінок, а також їхній внесок у формування культурних, освітніх і національних цінностей українського суспільства кінця XIX – першої третини XX століття.

Першу групу джерел становлять опубліковані документи та матеріали, представлені передусім публікаціями у тогочасній періодиці. Вони є надзвичайно важливими, оскільки відображають «живу історію» жіночого руху, фіксують його поточні завдання, внутрішні дискусії та організаційні форми діяльності. Зокрема, матеріал «Загальні збори Т-ва ВПУВ», опублікований у газеті «Діло», містить інформацію про діяльність жіночих організацій, їхню структуру, склад учасниць, а також напрями роботи [1]. Це джерело дозволяє простежити рівень організованості жіночого руху та його інституційне оформлення у суспільному житті Галичини.

Особливе місце серед опублікованих документів займає праця Н. Кобринської «Жіноча справа в Галичині», яка має характер програмного тексту [2]. Авторка не лише описує становище жінок, але й формулює основні проблеми їхнього соціального становища, зокрема обмежений доступ до освіти, слабку залученість до громадського життя та необхідність самоорганізації. Цей текст є важливим джерелом для розуміння ранніх етапів становлення українського феміністичного дискурсу.

Діяльність Осипи Заклинської доцільно розглядати в контексті розвитку українського жіночого руху Галичини, одним із найяскравіших представників якого була Мілена Рудницька. Обидві діячки належали до покоління українських жінок, які активно працювали над розвитком національної освіти,

культури та громадського життя. Тому важливу групу джерел становлять публіцистичні праці М. Рудницької, які посідають особливе місце в інтелектуальній історії українського жіночого руху міжвоєнного періоду [3–5]. Її тексти не лише фіксують актуальні суспільні дискусії, але й відображають поступове формування теоретичних засад українського фемінізму, що розвивався у тісному зв'язку з національним рухом. У статті «Націоналізм і фемінізм» авторка порушує принципово важливе питання співвідношення національної та гендерної складової суспільного розвитку. Вона наголошує, що жіночий рух не може розглядатися ізольовано від національного контексту, оскільки обидва ці процеси взаємно підсилюють один одного в умовах модернізації суспільства. Такий підхід дозволяє побачити фемінізм не як вузькоспеціальне явище, а як складову ширших соціально-політичних трансформацій [3].

У праці «Новий тип жінки» М. Рудницька формує концепцію модерної жінки, яка виходить за межі традиційних соціальних ролей. Авторка акцентує увагу на тому, що нова жінка повинна бути не лише носієм сімейних і побутових функцій, а й активною учасницею громадського, культурного та політичного життя. Вона підкреслює важливість освіти, інтелектуального розвитку та громадянської свідомості як ключових елементів формування нової жіночої ідентичності. Окремо підкреслюється ідея національної відповідальності, яка передбачає включення жінок у процеси державотворення та культурного розвитку. Таким чином, образ «нової жінки» постає як синтез особистісного розвитку і суспільної активності [4, с.12].

Стаття «Чи треба нам окремих жіночих організацій?» відображає важливий етап внутрішньої дискусії в межах жіночого руху [5, с. 2]. У ній порушується питання організаційної форми діяльності жіночих об'єднань та доцільності їх автономного існування. М. Рудницька аналізує аргументи як прихильників окремих жіночих структур, так і тих, хто виступає за інтеграцію у загальносуспільні організації. Така постановка проблеми свідчить про високий рівень інтелектуальної зрілості жіночого руху, його здатність до саморефлексії

та критичного осмислення власних стратегій розвитку. Водночас ці дискусії демонструють плюралізм поглядів і відсутність єдиної моделі організаційного розвитку, що є характерною рисою міжвоєнного періоду [5, с. 2].

Другу групу джерел становить мемуарна література, зокрема спогади В. Маковського, які мають особливу історичну цінність завдяки своїй суб'єктивній природі [6]. На відміну від офіційних документів чи аналітичних праць, мемуари дозволяють реконструювати не лише події, але й емоційне та соціальне середовище, в якому ці події відбувалися. У спогадах, присвячених життю українських біженців і виселенців у роки Першої світової війни, детально описано повсякденні умови існування, матеріальні труднощі, проблеми забезпечення базових потреб та загальну соціальну нестабільність.

Особливу увагу автор приділяє психологічному стану населення, яке опинилося в умовах вимушеної міграції та втрати звичного соціального середовища. Це дозволяє краще зрозуміти не лише зовнішні обставини життя, але й внутрішні переживання людей, які опинилися в кризовій ситуації. Такі свідчення є важливими для реконструкції повсякденності, оскільки вони доповнюють офіційні джерела та дозволяють побачити історичні процеси на рівні індивідуального досвіду [6, с. 4].

Окремо слід підкреслити, що саме в умовах соціальної нестабільності, описаної у мемуарах, починають формуватися нові форми самоорганізації населення. Це стосується і жіночих ініціатив, які часто виникали як реакція на кризові умови життя. Таким чином, спогади В. Маковського не лише фіксують події, але й дозволяють простежити зародження нових соціальних практик, що мали подальший вплив на розвиток громадянського суспільства.

Найбільш значущу та інформативну групу джерел становлять праці Осипи Заклинської, які є ключовими для розкриття теми дослідження [7–11]. Її публіцистичні та науково-популярні тексти безпосередньо відображають повсякденне життя галицьких жінок, їхні культурні практики, світоглядні орієнтири та соціальні ролі. Так, публікація «З Косова до Буркута» дозволяє реконструювати культурне середовище, в якому формувалася авторка, а також

відображає її спостереження за життям українського населення у Карпатському регіоні [7, с. 2-3].

Стаття «Кілька слів про ведення кухні» є прикладом практичного порадики, що демонструє прагнення до раціоналізації домашнього господарства та впровадження сучасних підходів до організації побуту [8]. У тексті «Наше чергове завдання» простежується громадянська позиція авторки, її розуміння ролі жінки як активної учасниці суспільних процесів та носія національних цінностей [9].

Особливу наукову цінність становлять узагальнюючі праці «Нова кухня вітамінова» та «Як добути красу та задержати молодість та здоров'я» [10; 11]. Вони виходять за межі суто побутових рекомендацій і відображають цілісну систему уявлень про здоров'я, харчування, гігієну та естетику жіночого тіла. Ці праці свідчать про формування нової культури повсякденності, у якій поєднуються традиційні цінності та модерні уявлення про жіночу роль. У цих роботах авторка поєднала практичні поради щодо харчування, догляду за здоров'ям і способу життя з популяризацією сучасних на той час уявлень про гігієну та збереження фізичного добробуту. Праця «Нова кухня вітамінова» була спрямована на поширення знань про раціональне харчування та значення вітамінів для організму людини. У ній Осипа Заклинська намагалася донести до широкого кола читачів важливість правильного підбору продуктів, здорового способу життя та культури харчування, що було особливо актуальним для українського суспільства міжвоєнного періоду.

Не менш важливою є праця «Як добути красу та задержати молодість та здоров'я», у якій авторка приділила увагу питанням особистої гігієни, фізичного стану жінки та профілактики захворювань [11]. Видання мало не лише побутово-практичний, але й просвітницький характер, адже сприяло формуванню культури здоров'я серед українського населення. Через подібні праці Осипа Заклинська фактично поєднувала громадсько-просвітницьку діяльність із популяризацією знань про здоровий спосіб життя, підкреслюючи

важливість освіченості жінки, її ролі у вихованні родини та збереженні національних традицій побуту.

Доповнюють цю групу джерел рецензійні матеріали та рекламні повідомлення, опубліковані в періодиці [12; 13]. Вони дозволяють оцінити ступінь популярності праць Осипи Заклинської серед сучасників, характер їхнього сприйняття та вплив на формування масової культури. Такі матеріали є важливими для розуміння соціального резонансу її діяльності та рівня поширення її ідей у суспільстві.

Загалом, джерельна база дослідження є репрезентативною, багатоплановою та змістовно насиченою. Вона охоплює як офіційні та публіцистичні тексти, що відображають ідеологічні засади жіночого руху, так і мемуарні свідчення та практичні поради, які дозволяють реконструювати повсякденне життя галицьких жінок. Комплексне використання цих джерел забезпечує можливість глибокого аналізу соціокультурних процесів, ролі жінки в суспільстві та її внеску у формування української національної ідентичності.

Історіографія дослідження охоплює широкий спектр наукових праць, які дозволяють комплексно розкрити особливості розвитку жіночого руху, повсякденного життя, освітніх і культурних процесів у Галичині кінця XIX – першої третини XX століття, а також визначити місце і роль Осипи Заклинської в цих процесах. Залучені праці можна умовно поділити на кілька тематичних груп, кожна з яких висвітлює окремі аспекти досліджуваної проблематики.

Першу й одну з найвагоміших груп становлять узагальнюючі дослідження історії українського жіночого руху. Фундаментальне значення мають праці М. Богачевської-Хом'як, у яких ґрунтовно проаналізовано участь жінок у громадському житті України, починаючи з кінця XIX століття [21; 22]. Авторка розглядає процес формування жіночих організацій, їхню ідеологію, соціальну базу та основні напрями діяльності, приділяючи значну увагу взаємозв'язку жіночого руху з національним відродженням. У цих роботах жіночий рух постає як важливий складник модернізаційних процесів українського суспільства.

Подібну проблематику розвивають історики Б. Савчук [48] та М. Дядюк [28], які детально аналізують організаційні форми жіночого руху, його еволюцію та ідейні засади. Зокрема, М. Дядюк акцентує увагу на поєднанні гендерної ідентичності та національної заангажованості, що було характерним для міжвоєнного періоду. У свою чергу, І. Ігнатенко досліджує ідеологічні засади жіночого руху, підкреслюючи його інтелектуальну основу та зв'язок із європейськими феміністичними тенденціями [30].

Другу групу становлять праці, присвячені теоретичному осмисленню гендерних відносин та жіночої ідентичності. Вагомий внесок у цей напрям зробила дослідниця В. Агеєва, яка аналізує феміністичний дискурс українського модернізму, розкриваючи трансформацію образу жінки від традиційного до модерного типу [14]. Її дослідження дозволяє зрозуміти, як культурні та літературні процеси впливали на формування нових соціальних ролей жінок.

Праці етнологині О. Кісь «Жінка в українській традиційній культурі (друга половина XIX – початок XX ст)» та «Соціовікові особливості жіночої творчості українців» доповнюють цей напрям, зосереджуючись на традиційній культурі та соціальних ролях жінки в українському суспільстві [32; 33]. Авторка досліджує поєднання традиційних уявлень із новими соціокультурними тенденціями, що особливо важливо для розуміння перехідного характеру епохи. Таким чином, ці праці дозволяють поєднати макрорівень ідейних змін із мікрорівнем повсякденних практик.

Окрему групу становлять дослідження повсякденного життя галицького суспільства, які мають особливе значення для даної теми. Праці дослідниці О. Дрогобицької «Повсякденне життя галицької інтелігенції (друга половина XIX – 30-ті рр. XX ст.)», «Бенкет і етикет: культура галицького застілля кінця XIX – 30-х рр. XX ст.», «Традиція і модерн: побут української сільської інтелігенції Галичини (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.)» є надзвичайно інформативними, оскільки вони відтворюють повсякденні практики галицької інтелігенції, включаючи побут, дозвілля, соціальні зв'язки та культурні

орієнтири [25; 26; 27]. Авторка наголошує на поєднанні традиційних і модерних елементів у житті населення, що було характерним для цього періоду.

Цей напрям доповнюють дослідження історика Р. Голика, який аналізує стереотипи та повсякденне життя на основі матеріалів періодичної преси [24]. Його праці дозволяють простежити, як формувалися суспільні уявлення про жінку та її роль. Важливим є також дослідження І. Черчович «Українки у Львові на початку ХХ століття: у світлі щоденних практик», яке висвітлює щоденні практики жінок у міському середовищі Львова, що дає змогу глибше зрозуміти урбаністичний контекст [58].

Значний пласт історіографії присвячений освітнім і культурним процесам. Праці І. Зайченка, З. Нагачевської та Б. Ступарика висвітлюють розвиток освіти, педагогічної думки та ідеї національного виховання [29; 43; 50]. Вони підкреслюють важливу роль освіти у формуванні світогляду жінок та їхньої активної громадянської позиції.

Дослідження В. Благого [18] і Н. Кошелевої [36] дають змогу глибше проаналізувати систему шкільництва та педагогічні видання як джерело формування культурного середовища. Окремо варто відзначити працю О. Кобельської, яка висвітлює діяльність релігійних жіночих спільнот у сфері освіти і виховання, що було важливим чинником формування жіночої культури [34].

Важливим напрямом є дослідження історії української преси. Праці Л. Волинець, С. Костя аналізують розвиток жіночої та загальної періодики, її роль у формуванні громадської думки та поширенні ідей емансипації [22; 35]. Анотований каталог періодичних видань є цінним довідковим інструментом, що дозволяє систематизувати джерельну базу [52].

Окрему групу становлять дослідження гастрономічної та побутової культури, які безпосередньо пов'язані з діяльністю Осипи Заклинської. Праця О. Брайченко «Кухарські книги початку ХХ ст. як джерело дослідження гастрономічної культури українців» розглядає кулінарні книги як історичне

джерело, що відображає повсякденне життя, соціальні норми та культурні практики [21]. Сучасні дослідження М. Мовної значно поглиблюють цей напрям, аналізуючи історію створення кулінарних видань та їх значення для формування гастрономічної культури [41; 42].

Важливе місце в історіографії займають біографічні та персоналістичні публікації. Праці П. Арсенича [15], Н. Кулика [37], М. Пірка [44], І. Садули [49], та О. Шиян [54] дозволяють реконструювати життєвий шлях Осипи Заклинської, її професійну та громадську діяльність, а також внесок у розвиток культури та освіти. Ці дослідження підкреслюють її роль як просвітниці, педагогині та популяризаторки здорового способу життя.

Доповнюють цей напрям енциклопедичні та узагальнюючі видання, які дозволяють розглянути діяльність Заклинської у ширшому контексті розвитку українського жіночого руху [51; 56]. Окремо варто відзначити дослідження, присвячені родині Заклинських, що дають змогу зрозуміти соціальне та інтелектуальне середовище, у якому формувалася її діяльність [15; 37; 44].

Не менш важливими є праці, що висвітлюють загальний історичний і суспільний контекст. Дослідження, присвячені діяльності культурно-просвітницьких організацій, зокрема «Просвіти», дозволяють зрозуміти механізми поширення освіти та національної ідеї [46]. Праці О. Маланчук-Рибак «З історії ідейних концепцій українського жіночого руху XIX – початку XX ст.» та «Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини XX ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст» розкривають ідейні концепції жіночого руху та їх європейський контекст, що дає змогу розглядати український досвід у ширшій перспективі [38; 39].

Аналіз історіографії свідчить про високий рівень наукового опрацювання проблеми. Дослідники розглядають жіночий рух як складне багатогранне явище, що поєднує соціальні, культурні, освітні та національні аспекти. Водночас, попри значну кількість праць, окремі аспекти, зокрема практична діяльність жінок у сфері повсякденного життя, роль кулінарної та побутової

культури у формуванні національної ідентичності, а також персональний внесок Осипи Заклинської, потребують подальшого поглибленого дослідження, що й зумовлює актуальність даної роботи.

Таким чином, проведений аналіз джерельної бази та історіографії свідчить про достатньо високий рівень наукового опрацювання проблеми жіночого руху та повсякденного життя галицьких жінок у кінці XIX – першій третині XX століття. Залучені джерела є різноплановими за своїм характером і дозволяють відтворити як ідейно-організаційні засади жіночого руху, так і практичні аспекти щоденного життя, освіти та культурних практик. Водночас наукова література забезпечує теоретичне осмислення досліджуваних процесів, розкриваючи їх у контексті національного відродження, модернізаційних змін і розвитку гендерних відносин. Узагальнення джерел і наукових праць дає підстави стверджувати, що тема є достатньо вивченою в загальних рисах, однак окремі її аспекти, зокрема персональний внесок Осипи Заклинської та роль побутової культури у формуванні національної ідентичності, потребують подальшого поглибленого дослідження.

РОЗДІЛ 2

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ОСИПИ ЗАКЛИНСЬКОЇ

Осипа Заклинська як особистість і педагог розвивалася в непростий, але водночас надзвичайно інтенсивний період української історії – на межі ХІХ–ХХ століть. Це був час, коли на західноукраїнських землях, що знаходилися під владою Австро-Угорської монархії, набирав обертів національно-культурний рух. Біографія Осипи Заклинської була тісно переплетена з тими історичними подіями світового значення, що відбувались в цей час. Кінець ХІХ – початок ХХ століть – це був час, коли українські землі, будучи розділеними між Російською та Австро-Угорською імперіями, прагнули відродити свою самостійність, активно розвивали національні рухи. Особливо це стосується саме Галичини.

Перша світова війна 1914-1918 років, розпад Австро-Угорської імперії, короткий, але дуже насичений на події період існування незалежної Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), повернення цих земель до складу Другої Речі Посполитої, а з 1939 року – входження до складу СРСР – все це, безумовно, впливало і на формування політичних та громадянських позицій населення.

Тож саме в атмосфері відродження української освіти, розвитку жіночого руху та активізації громадських організацій формувалися переконання Осипи Заклинської, світогляд і життєві пріоритети. На її погляди суттєво вплинули ідеї просвітництва та боротьби за права жінок, що були популярними серед галицької інтелігенції наприкінці ХІХ століття [21]. Вирішальними стали й родинні традиції: приєднавшись до знатного роду Заклинських, відомого своєю педагогічною, науковою та культурно-просвітницькою діяльністю, вона перебувала в атмосфері високої оцінки знань, пошани до народної культури і віри в освітню місію. Ці цінності визначили її життєве кредо й соціальну активність.

На формування її діяльності суттєвою мірою вплинули також соціально-політичні процеси того часу. Український національний рух у Галичині супроводжувався боротьбою за українські школи, навчання рідною мовою, створенням таких організацій, як «Просвіта», «Рідна школа», жіночих об'єднань та різних культурних осередків. Заклинська активно брала участь у цьому русі, вбачаючи в освіті потужний інструмент виховання національно свідомої, освіченої й культурної молоді.

Вагомий вплив на педагогічні погляди О. Заклинської мала тогочасна педагогічна думка. Зокрема, ідеї Софії Русової, Івана Франка та Наталії Кобринської стали для неї орієнтиром у формуванні пріоритетів українського виховання, розвитку самостійного мислення учнів і залученні жінок до громадського життя [21]. Виконуючи професійні обов'язки й виступаючи в педагогічній сфері, Заклинська проявляла прихильність до гуманістичних принципів виховання, надаючи великого значення духовно-моральному розвитку учнів, повазі до їхньої особистості й розкриттю творчого потенціалу.

Окрему роль у її життєвій діяльності відіграла активна участь у просвітницькому русі Галичини. Як член Товариства українських учителів, вона брала участь у педагогічних з'їздах, організовувала лекції, працювала над удосконаленням навчальних програм та займалася розвитком дитячої літератури й створенням україномовних навчальних матеріалів. Її конструктивна робота в галузі освіти гармонійно поєднувалася з громадською і культурною діяльністю, що свідчило про її цілісну, національно-патріотичну позицію.

Таким чином, становлення Осипи Заклинської як педагога й громадської діячки відбулося під впливом ряду чинників: сімейного середовища, ідей українського національного відродження, розвитку жіночого руху та сучасних педагогічних концепцій. Усі ці обставини визначили її життєву місію – служіння українській освіті та вихованню нових поколінь у дусі патріотизму, праці й духовності.

Рід Заклинських оселився в Галичині ще в 1760-х роках. Роман Заклинський, батько Богдана (чоловіка Осипи), був багатогранною особистістю: педагогом, фольклористом, етнографом, літературознавцем і громадським діячем. Усі брати Романа також активно займалися культурно-просвітницькою діяльністю. Богдан Заклинський був одним із дев'яти синів цієї видатної родини.

Сам Богдан Заклинський зробив значний внесок у розвиток української культури та освіти [15]. Він був педагогом, фольклористом, етнографом, географом, письменником та автором численних підручників для дітей і праць із питань виховання. Також Богдан брав участь у військових діях у лавах Українських Січових Стрільців, увіковічивши себе як одну з важливих постатей української історії. Серед представників роду Заклинських особливу увагу привертає Осипа Заклинська (уроджена Середа), чия діяльність завдяки перевиданим працям знову отримала належне визнання.

Осипа народилася 10 березня 1894 року в Станиславові (нині Івано-Франківськ). Вона була педагогом, публіцисткою, письменницею та громадською діячкою. Осипа вільно володіла німецькою, польською та словацькою мовами, знала французьку і російську. У своїх творах підписувалася псевдонімами та криптонімами: О. З., Осипа З., Берізка. Її освіта була надзвичайно багатогранною. Осипа закінчила жіночий ліцей і вчительську семінарію в Станиславові, навчалася на філологічному факультеті Ужгородського педагогічного інституту заочно та завершила навчання на цьому ж факультеті у Львівському державному університеті імені Івана Франка. Крім того, вона вивчала німецьку мову у Віденському університеті, відвідувала курси у Відні й навіть студіювала косметологію в Празі [15].

У листопаді 1913 року Осипа Середа вийшла заміж за Богдана Заклинського. Молоде подружжя певний час проживало у Відні, а згодом переїхало до Карпат, у село Кривопілля. З наближенням російських військ у 1916 році Осипа разом із двома маленькими дітьми була змушена тікати на Захід і опинилася у таборі для біженців у місті Гмінд (Австрія) [6].

На початку Першої світової війни Галичина перетворилася на епіцентр інтенсивних бойових дій на Східному фронті. З метою забезпечення безпеки цивільного населення було ухвалено рішення про його евакуацію вглиб Австро-Угорщини – до спеціально створених військових таборів для переселенців.

До зими 1914—1915 років австрійська влада організувала розгалужену мережу таких таборів: Брук-на-Литаві, Енцердорф, Гая, Гредіг, Ляйбніц, Моравська Острава, Оберголлябрун, Вольсберг і Гмінд. Останні два табори були призначені виключно для українських переселенців із Галичини. Табір у Гмінді було створено в січні 1915 року приблизно за півтора кілометра від міста. Дерев'яні бараки будували самі переселенці під наглядом та контролем табірної охорони. Протягом дев'яти місяців вдалося завершити спорудження адміністративних і шпитальних будівель та двадцяти житлових секцій. Територію табору обгородили колючим дротом [6].

Люди мешкали в бараках (по вісім у кожній житловій секції) чисельністю 200-250 осіб у кожному. Загальна кількість одночасно проживаючих у таборі сягала близько 40 000 осіб. У центральній частині перебував великий будинок, що виконував функції кухні та адміністрації. Усі секції мали водопровід, вуличне та внутрішнє електричне освітлення, а з 1916 року – також каналізацію [6].

Особливий статус мала дев'ятнадцята секція. Її бараки замість спільних багатоярусних спальних приміщень склалися з одно- та двокімнатних помешкань [6]. Туди переважно заселяли представників інтелігенції, які становили меншість серед мешканців табору, більшість із яких були селянами. У липні 1916 року в одному з бараків дев'ятнадцятої секції оселилося подружжя Богдана та Осипи Заклинських із маленькими дітьми – однорічним сином Святославом і кількомісячною донькою Оленкою. Під час перебування в таборі Богдан Заклинський підготував і видав у місцевому видавництві «Українського учительства у Гмінді» брошуру під назвою «Жите українського народа». Це видання планувалося як частина серії з антропології України, присвяченої традиціям українського будівництва [6].

Варто зазначити, що Богдан Заклинський дуже значною мірою вплинув на формування поглядів своєї дружини на процес виховання підростаючого покоління. Багаторічна педагогічна діяльність Б. Заклинського, здійснювана в непростих умовах поневолення українських земель, відіграла важливу роль у формуванні системи виховання, що ґрунтувалася на національній ідеї, рідній мові, культурі та традиціях.

Практично всі його роботи – оповідання, публіцистика, літературні огляди, дослідження з фольклору та етнографії – безпосередньо стосувалися освітньо-виховної проблематики. Він залишив значну спадщину: понад десять підручників та низку науково-популярних видань, серед яких ключове місце займають «Всеукраїнський катехизм. Що треба знати кожному українцеві?» (1911, 1915–1918), «Опис рідного краю» (1915, 1916), «Український буквар» (1919), «Читанки» (1919, 1922), «Національне виховання» (1923), «Історія українського виховання (Педагогії)» (1919) і «Методика усного і письмового стилю для всіх шкіл» (1929). Заклинський у своїх працях не обмежувався теоретичними настановами – він пропонував практичні рекомендації й методики щодо виховання української молоді, особливо у школах. Вчений підкреслював важливість не лише викладання історії та української мови, а й інших предметів, таких як географія, які мають значний вплив на формування національного світогляду, патріотичних почуттів та любові до своєї землі [42, С. 6].

В умовах існування українців як окремого етносу в рамках Австро-Угорської чи Російської імперії, Польської Республіки та Радянського Союзу, основними засобами збереження і розвитку їхньої самобутності ставали освіта та агітаційна діяльність. Борис Заклинський вважав, що для виховання нового покоління українців – активних, організованих, ініціативних людей, які не погоджуються з будь-яким гнобленням, будуть діяти задля процвітання своєї держави, необхідна якісна українська школа. Її роль він бачив не лише у викладанні рідною мовою, але й у впровадженні відповідного національного духу, навчальної програми та виховної системи.

Саме тому в умовах відсутності власної державності пріоритетним завданням було збереження та розвиток української мови в усіх сферах життя. Адже, як зазначав педагог, рідна мова є ключовим символом національного життя, неоціненним надбанням народу. Вона акумулює багатство думок і забезпечує спадкоємність поколінь, формуючи єдність народної душі. У школі вона виступає не тільки засобом навчання, але й основним елементом виховної роботи, одночасно стаючи центральним предметом уваги [42].

Б. Заклинський визначав українську літературу як потужний засіб виховання та формування нації. Її роль полягала у тому, щоб об'єднати «темну, розсипну масу» в сильну, згуртовану й свідому спільноту, яку називали народом чи нацією. Література ставала своєрідним зберігачем мови, культурних традицій і цінностей українців, допомагаючи протидіяти культурній асиміляції в умовах імперського гніту. Вона була інструментом передачі національних ідей, моральних основ та прикладів для наслідування. Заклинський зазначав, що саме завдяки рідній літературі український народ прокинувся зі сну і почав шлях до нового життя, про що він писав у «Всеукраїнському катехизмі. Що треба знати кожному українцеві?» [44, с. 160].

У якості видатних представників нової української літератури, творчість яких базувалася на народній мові та фольклорі, педагог називав І. Котляревського, М. Шашкевича, Ю. Федьковича і О. Духновича. На його переконання, саме ці митці першими відродили забуту славу українського народу та вселили віру в краще майбутнє. А з появою Тараса Шевченка, як пророка України, почались нові часи – епоха справжнього відродження [43, с. 128].

Невід'ємною складовою національного виховання Богдан Заклинський вважав фольклор, який, на його переконання, є одним з основних джерел формування національної свідомості та ідентичності українців. Народна творчість, зокрема пісні, прислів'я, приказки та загадки, зберігає багатий досвід поколінь, відображає суспільні цінності, моральні принципи й ідеали, а також сприяє підтриманню української культури в умовах відсутності власної

державності. Саме у сфері фольклористики та етнографії педагог відзначився найбільше [44, с. 160].

Заклинський глибоко захоплювався народним мистецтвом, яке вважав джерелом духовної сили українського народу та свідченням багатства й унікальності його культури. Він активно досліджував і популяризував народну творчість у своїх працях, сприяв збереженню культурних надбань, збираючи народні художні вироби для колекції музею Наукового товариства імені Шевченка. У своєму зверненні до комісії для повоєнного відновлення сіл Галичини у Відні Заклинський акцентував увагу на необхідності збереження національної самобутності в архітектурі нових будівель – сільських хат, церков, шкіл і читалень [44, с. 161].

Богдан Заклинський наполягав на використанні українських стилістичних мотивів, а також традиційних предметів побуту та меблів, розглядаючи художній вираз архітектури невід'ємним елементом національної культури. У книзі «Життя українського народу» педагог детально описав звичаї, обряди, пісні та декоративно-прикладне мистецтво, підкресливши їхню значущість для формування національної ідентичності та естетичного виховання [44, с. 161].

Заклинський вважав за необхідне знайомити молодь із українськими формами мистецтва – вишивкою, одягом, писанками, орнаментами, архітектурою, церковним і світським малярством, різьбленням та гуцульськими виробами. За його переконанням, ці елементи не лише збагачують внутрішній світ людини, але й стають важливим засобом комунікації на міжнародній арені, слугуючи гідною репрезентацією української культури [43].

Історія була одним із головних елементів національного виховання в концепції Б. Заклинського. На його думку, українці повинні знати своє минуле та боротися за права, оскільки саме через збереження історичної пам'яті народ здатен підтримувати свою культуру, мову та ідентичність, навіть перебуваючи під чужою владою, що нерідко тривала цілими століттями. Втручання іноземних режимів гальмувало національний розвиток: закривалися українські

школи, обмежувалися релігійні свободи, спотворювалася історія, заборонялися мова й література.

Ці дії мали на меті придушення української самосвідомості через нав'язування нових культурних та духовних цінностей, адже вони не бажали визнавати право України на самостійність. Заклинський наголошував на вагомості вивчення періодів національної активності, коли українці боролися за незалежність. Серед таких етапів він виділяв Київську Русь, Козаччину, Гетьманщину, Західно-Українську Народну республіку (ЗУНР) та Українську республіку. Важливим він вважав також осмислення життя і діяльності видатних діячів науки, культури та політики, які, використовуючи як легальні, так і нелегальні методи, присвятили себе боротьбі за права свого народу [42].

Б. Заклинський зазначав, що будь-які політичні зміни в державному устрої спричиняють трансформації в царині виховання. Тому особливо важливим стає навчання, яке сприяє продовженню національно-історичних і бойових традицій українського народу. Зміст цих традицій зосереджувався на формуванні патріотизму, мужності, відваги, вірності дружбі, а також готовності до самопожертви.

З особливою ефективністю традиції українського козацтва відроджувались на початку ХХ століття. Це відбувалося через діяльність парамілітарних спортивно-руханкових товариств, таких як «Січ» (засновник К. Трильовський), «Сокіл» (засновник В. Нагірний) та «Луг» (організатор Р. Дашкевич). Ці організації не лише популяризували спорт і здоровий спосіб життя, але й формували у молоді почуття національної гідності та єдності. Символом модерного продовження традицій запорозького козацтва стало формування легіону Українських січових стрільців у складі Австро-Угорської армії на початку Першої світової війни. Саме ця формація після тривалої перерви стала першою українською військовою одиницею ХХ століття, слугуючи ефективною пропагандою ідеї власних збройних сил. Січові стрільці, діючи на території як західної, так і східної України, поширювали національні ідеї соборності та взаємодопомоги між галичанами і наддніпрянцями.

Ці прагнення знайшли своє втілення вже у 1917 році зі створенням Української Народної Республіки в Києві. Б. Заклинський високо оцінював роль Українських січових стрільців не лише у формуванні державності України, але й у вихованні молоді. У січні 1917 року він сам приєднався до січових стрільців, бо «давно мріяв боротися за волю України». Проте через хворобу, яка проявилася під час військового огляду, не зміг брати безпосередню участь у військовій службі. Педагогів, які входили до лав січових стрільців, часто відправляли на Волинь на прохання сотника Д. Вітовського [44, с. 159].

Там вони допомагали розбудові національно-культурного життя, створюючи й розвиваючи освітню мережу регіону, зокрема відкривали українські школи, яких раніше там не було. Четар М. Сасевич запропонував Заклинському стати вчителем у початковій школі села Дорогиничі. Працюючи на Волині, Заклинський розробив «єдиний план» навчання, що включав розвиток учительства та шкільної системи, впровадження українського виховання, створення нових підручників, проведення докладного моніторингу шкільної діяльності через звіти, організацію вистав та музеїв [42].

У всіх активностях Богдана Заклинського завжди підтримувала його дружина Осипа. Після розформування таборів у Нижній Австрії в 1918 році разом із відомою дитячою письменницею, педагогинею Марійкою Підгірянкою вона присвятила себе допомозі дітям-сиротам у бараках у Сватоборжицях (Моравія). У роки війни вона склала вчительський кваліфікаційний іспит у Львові. Осипа виховувала трьох дітей: Святослава (1915 р.н.), Олену (1916 р.н.) та Орису (1918 р.н.). Особливо складно було самотужки справлятися з маленькими дітьми у вигнанні без чоловіка, де постійно відчувався брак їжі [44, с. 161].

У 1919 році, після утворення Чехословацької Республіки, Заклинська отримала посаду вчительки на Закарпатті. Спочатку вона працювала у селі Зарічово (нині село в Перечинській територіальній громаді Ужгородського району Закарпатської області) разом із Марійкою Підгірянкою, а з 1920 року – у місті Перечин. Того ж року тут заснували Перечинське товариство

«Просвіта». Серед перших активістів товариства були освічені педагоги, зокрема Підгірянкa й Осипа Заклинська.

У 1920 році до Закарпаття приїхав її чоловік, і подружжя розпочало працювати: він – у місцевій українській школі в Тур'я-Реметах, а Осипа – у словацькій. Поза шкільною програмою займалася навчанням дітей правилам гігієни та етикету, старшокласниць – кулінарії та вишивці, організовувала концерти й вистави за участю учнів для їхніх батьків, а також надавала селянам поради з питань медицини [15].

З 1922 року родина переїхала до Великого Бичкова Рахівського повіту, де обидва працювали на педагогічній ниві. Паралельно в 1922–1924 роках Осипа заочно навчалася на філологічному факультеті Ужгородського педагогічного інституту, а у 1923 році успішно склала вищий педагогічний іспит в Ужгороді. У 1925–1927 роках Заклинські проживали в Ясіню, де її чоловік працював у громадській школі. Проте в червні 1927 року він втратив роботу через кампанію зі звільнення всіх українських учителів, які походили з Галичини [44, с. 160].

У 1927 році родина Заклинських повернулася до Галичини та оселилася в Золочеві. З 1 вересня Богдан Заклинський почав працювати вчителем у народній школі імені М. Шашкевича, завдяки сприянню товариства «Рідна Школа». Через рік, завдяки цій же організації, він отримав посаду у Львові, де також почала працювати Осипа Заклинська. Проте, через низьку оплату праці педагоги стикалися із фінансовими труднощами. Ситуація погіршилася, коли виплату заробітної плати призупинили на кілька місяців, і родина опинилася у скруті. Перебуваючи в Золочеві, Осипа Заклинська активно займалася громадською діяльністю, зокрема працювала в жіночих організаціях. У 1929–1930 роках вона діяла в присілку Журі поблизу села Мокротина Жовківського повіту, а також була членом наглядової ради організації «Взаємна допомога українського вчительства», де відповідала за працевлаштування вчительок [44, с. 160].

1 жовтня 1929 року Богдан Заклинський отримав посаду вчителя в державній публічній загальній школі в селі Явірник-Руський. Через рік йому доручили керівництво трикласною народною школою у селі П'яткова, де також почала працювати його дружина. Село П'яткова (нині Piątkowa, до 1945 року П'яткова-Руська) розташоване в Дубецько-Перемишльському повіті Підкарпатського воєводства на південному сході Польщі, над річкою Явірник (польською Jawornik), правою притокою Сяну. Протягом семи років свого перебування в П'ятковій подружжя Заклинських активно займалося національно-просвітницькою та антиалкогольною діяльністю серед українського населення. Їхні ініціативи викликали неприйняття серед місцевих польських шовіністів та євреїв, які володіли корчмами і сприяли поширенню алкоголізму серед селян. З приходом до села подружжя, із 5 корчм залишилася тільки одна, а на їхньому місці виникли три читальні «Просвіти» [27, с.303].

У період між двома світовими війнами та в час Другої світової війни Осипа Заклинська активно співпрацювала з різноманітними друкованими виданнями, серед яких «Шлях виховання і навчання», «Учитель», «Українська Школа», «Нова Хата», «Жіноча Доля», «Новий час», «Дзвінок», «Неділя», «Кооперативна родина» (1939), «Голос Підкарпаття» (1942) та «Львівські Вісті» (1943-1944). Крім того, вона брала участь у створенні календарів, зокрема в підготовці «Неділя»: календар-альманах на 1930 рік (1929) та «Українського загального календаря «Криниця» на 1935 рік» (1934). Основними темами її праць були педагогіка, господарство та кулінарія, у якій вона нерідко подавала власні рецепти.

У своїх публікаціях Заклинська використовувала різні криптоніми (О. З., Осипа З., Осипа З-ка) і псевдоніми (Берізка, Соня Веселка). На 1929 рік вона обіймала посаду секретаря освітньо-організаційної комісії Товариства «Взаїмна Поміч Українського Вчительства» (ВПУВ) у Львові. У 1938 році вона була обрана заступницею членів Управи цього товариства [1]. Її статті, присвячені методикам навчання, оглядам дитячих видань і рецептам кулінарії, регулярно

з'являлися в таких часописах, як «Нова хата», «Жіноча Доля», «Учительське слово», «Українська школа» та «Шлях навчання та виховання».

Окрім того, вона займалася перекладами зарубіжної літератури для дітей, адже прекрасно володіла німецькою, польською, словацькою мовами, а також мала ґрунтовні знання французької і російської. Її видання «Нова кухня вітамінова» та «Як добути красу та задержати молодість та здоров'я (косметичний порадник для плекання краси)», які побачили світ у 1929 році, стали справжнім хітом серед українських жінок [10; 11].

Громадська активність подружжя Заклинських викликала невдоволення серед польських і єврейських жителів села П'яткова, що призвело до дисциплінарних переслідувань. Унаслідок цих подій у 1937 році Богдана перевели до села Медведівці Бучацького повіту, а Осипу направили до міста Монастириська. Лише через рік чоловіку вдалося отримати посаду ближче до дружини – у селі Слобідка-Горішня. Під час радянської окупації в 1939-1941 роках Богдан працював у середній школі міста Монастириськ [44, с. 159].

У 1941 році сім'я пережила велику трагедію: їхнього сина було вбито радянським солдатом під час відступу. За часів німецької окупації у липні 1941 року родина Заклинських переїхала до Львова, де залишилася жити. З 1944 по 1946 роки Осипа обіймала посаду завуча початкової школи в селі Ясницька Яворівського району Львівської області. Після смерті Богдана у 1946 році вона залишилася жити сама у квартирі на вулиці Стефаніка в Львові. У наступні роки Осипа регулярно відвідувала відділ рукописів Львівської бібліотеки імені Василя Стефаніка, де зберігався архів родини Заклинських.

У період з квітня 1946 року до кінця 1947 року працювала в Львівській науковій бібліотеці імені В. Стефаніка, спершу обіймаючи посаду секретарки-машиністки, а згодом – бібліотекарки у відділі комплектування та обслуговування. У 1946 році паралельно працювала лекторкою в Львівському обласному лекційному бюро.

Вже у 1945 році вступила на третій курс заочного відділення Львівського університету, який закінчила у 1949 році, отримавши диплом філологічного

факультету Львівського державного університету імені І. Франка [39, с. 89]. У 1948 році була директоркою школи в селі В'язова Жовківського району Львівської області. У період з 1949 по 1953 рік викладала у школах № 63 міста Львова та в селі Кізлів Львівської області. Пішла з життя у Львові, похована на полі № 63 Янівського цвинтаря [15, с. 15].

Діяльність Осипи Заклинської вирізняється винятковою багатогранністю та охоплює одразу кілька важливих сфер суспільного життя – педагогічну, громадську, культурно-просвітницьку та наукову. Її життєвий і професійний шлях формувався як цілісна система практичної діяльності, у якій кожен із напрямів не існував ізольовано, а взаємодіяв з іншими, підсилюючи загальний вплив її роботи на суспільство. У цьому контексті вона постає не лише як окрема історична постать, а як представниця ширшого інтелектуального середовища українського жіночого руху, що активно розвивався у першій половині ХХ століття.

Її постать посідає помітне місце в історії українського жіночого руху та національного відродження, оскільки вона належала до того кола інтелігенції, яке не обмежувалося теоретичним осмисленням суспільних процесів, а прагнуло до їхнього практичного втілення. Осипа Заклинська була частиною середовища, де інтелектуальна праця безпосередньо поєднувалася з громадською активністю, а особисті переконання трансформувалися у конкретні освітні та культурні ініціативи. Її діяльність відображає характерну для того часу тенденцію до активізації жінок у публічному просторі та їхнього поступового входження у сферу суспільного впливу.

Особливість її внеску полягає в тому, що він мав комплексний характер і охоплював одночасно кілька взаємопов'язаних напрямів. Вона працювала над розвитком освіти, приділяючи значну увагу її змістовному оновленню та національному спрямуванню, водночас брала участь у формуванні нових культурних і просвітницьких практик, які були орієнтовані на широкі верстви населення. Окреме місце в її діяльності займала підтримка та популяризація української національної ідентичності, що проявлялося як у її професійній

роботі, так і в громадській активності. Саме поєднання цих напрямів робить її внесок особливо значущим у контексті суспільних трансформацій того періоду.

Осипа Заклинська належала до тих жінок-інтелектуалок, які зуміли поєднати глибоку професійну підготовку з активною громадською позицією. Її життєва позиція базувалася на переконанні, що освіта є ключовим інструментом суспільних змін, а жінка повинна бути не пасивним спостерігачем, а активною учасницею цих процесів. Саме тому її діяльність виходила за межі традиційного педагогічного середовища і включала широку просвітницьку роботу, спрямовану на різні верстви населення. Вона виступала за підвищення рівня освіченості, розвиток культурної свідомості та утвердження українських національних цінностей у повсякденному житті.

Як педагог і вихователь, Осипа Заклинська приділяла особливу увагу гармонійному розвитку особистості. Вона вважала, що освіта повинна не лише передавати знання, але й формувати характер, моральні якості та громадянську відповідальність. У своїй практичній діяльності вона прагнула виховувати в молодого покоління почуття національної самосвідомості, повагу до праці, інтерес до культурних традицій та усвідомлення важливості здорового способу життя. Її педагогічний підхід базувався на принципах народної освіти, які передбачали доступність навчання для широких верств населення та опору на національну культурну спадщину.

Важливою складовою її діяльності був внесок у розвиток жіночої освіти та емансипаційного руху. Осипа Заклинська послідовно підтримувала ідею розширення освітніх можливостей для жінок, вважаючи це необхідною умовою їхнього соціального становлення. Вона сприяла формуванню у жінок прагнення до самоосвіти, професійної реалізації та активної участі в громадському житті. У цьому контексті її діяльність органічно вписується в загальні тенденції українського жіночого руху початку ХХ століття, який поступово перетворювався з культурно-просвітницького явища на важливий суспільно-політичний чинник.

Книга Осипи Заклинської «Нова кухня вітамінова» стала не лише кулінарним довідником, але й значним культурно-просвітницьким явищем. Видання органічно поєднало наукові знання про харчування з ідеєю національного виховання через побут, демонструючи, що культура повсякденного життя є важливою складовою національної самоідентифікації. Її діяльність сприяла зміцненню позицій української мови в освітньому й культурному просторі Галичини, наповнюючи ідеї просвітництва реальним практичним змістом.

Осипа Заклинська була однією з визначних постатей, чия праця заклала морально-інтелектуальний фундамент української нації. Її педагогічна та громадська спадщина залишається актуальною й сьогодні, слугуючи прикладом самовідданого служіння своєму народові через освіту, культуру та любов до України.

РОЗДІЛ 3. ГРОМАДСЬКА ТА КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСИПИ ЗАКЛИНСЬКОЇ

Постаті українських громадських діячок Галичини XIX – початку XX століття стають дедалі більшим об'єктом уваги істориків та культурологів. Саме ці жінки закладали основи інтелектуального та національного простору, який сприяв подальшим визвольним рухам. Серед таких визначних особистостей була Осипа Заклинська, представниця сім'ї, що зробила значний внесок у розвиток освітніх, культурних та національно-просвітницьких ініціатив у Галичині. Її активна участь в громадських процесах, залученість у жіночі організації, а також співпраця з культурно-освітніми товариствами стали вагомою складовою у формуванні української ідентичності.

Вивчення діяльності Осипи Заклинської є надзвичайно важливим, адже її праця символізує той «безіменний фронт» української національної справи. Це праця десятків і сотень жінок, які завдяки своїй щоденній культурній діяльності, відданості справі, самоосвіті та організації локальних ініціатив створювали середовище, де зароджувалася модерна українська нація [49].

Громадська діяльність Осипи Заклинської формувалася в умовах Австро-Угорської імперії, де українське населення Галичини мало значно ширші можливості для створення культурних організацій, ніж у підросійській Україні. Друга половина XIX століття стала періодом активного розвитку жіночого руху, заснування перших національних жіночих товариств, поширення освітніх ініціатив і просвітницької діяльності. Зростала роль жінки як виховательки, учительки, охоронниці традицій, а також організаторки культурних подій, гуртків і читань. Саме в цьому середовищі поступово формувався світогляд Осипи Заклинської, яка з ранньої молодості брала участь в інтелектуальних жіночих об'єднаннях, що сприяли поширенню освіти та зміцненню національної самосвідомості серед молоді [27].

Одним із ключових напрямів діяльності Осипи Заклинської було активне залучення до руху українських жіночих товариств. У другій половині XIX

століття виникли такі організації, як «Товариство руських жінок» (1884), «Клуб русинок» та пізніше створені філії «Союзу українок».

У першій половині 1920-х років діяльність «Союзу українок» була зосереджена на відновленні роботи після воєнного руйнування та впровадженні організаційних заходів. Згодом акцент змістився на залучення жінок із сільської місцевості до участі в організації та поглибленні змісту її роботи. Для цього централь «Союзу українок» організовувала освітні курси, спрямовані на підготовку кадрів. Наприклад, 1927 року у Львові відбулися п'ятимісячні курси під керівництвом Ольги Ріпель, 1929 року – у Коршеві в співпраці з товариством «Сільський Господар», а в 1932-му – організаційно-освітні курси у Львові. У 1937 році було також проведено курс громадянського вишколу [37, с. 14].

Навчальні програми включали ознайомлення з принципами «Союзу українок» і кооперації, організацію дитячих садків, вивчення хатнього господарства та городництва, а також основні знання про гігієну. У результаті понад 200 випускниць курсів долучилися до роботи у філіях організації, що значно вплинуло на розвиток громадської активності та соціального статусу жінок-селянок. Вони організовували професійні курси в містечках і селах. Наприклад, лише у 1937 році було проведено 177 курсів, серед яких 81 кулінарний, 13 з хатнього господарства, 53 трикотажно-в'язальні, 21 з крою та шиття і 7 із вишивання. У їхній роботі активно допомагали студентські секції при філіях та Головному Відділі «Союзу українок» [37, с. 15].

Серед інших напрямків роботи організації вирізнялося поширення кооперативної свідомості серед жінок-селянок у співпраці з Повітовими Союзами Кооперативів. Також важливе місце займало навчання сільських господинь, яке частково проходило спільно з товариством «Сільський Господар» із 1935 року. Крім того, організація проводила літературні вечори, лекції, виставки та урочистості з нагоди пам'ятних дат. Завдяки діяльності інструкторок ці заходи охоплювали й віддалені села. До 1936 року при 36 філіях організації та 203 її гуртках існували бібліотеки. Тоді ж діяли 145

молодіжних гуртків для дівчат віком 14–18 років, які навчалися культурно-історичним аспектам українознавства, основам кооперації, народному мистецтву та хатньому господарству. Також філії та гуртки опікувалися літніми дитячими садками, організованими товариством «Рідна Школа», виконуючи підготовчі та допоміжні завдання. Для підтримки народного мистецтва ще у 1923 році Головна Управа «Союзу українок» заснувала кооперативу «Українське народне мистецтво». Згодом була створена спеціальна референтура на підтримку цієї справи. У сфері гігієни в співпраці з «Українським гігієнічним товариством» влаштовувалися лекції в селах, а також проводилися кулінарні курси й конкурси з чистоти осель [37, с. 15].

Видавнича діяльність «Союзу українок» мала порівняно скромний масштаб. Першим офіційним друкованим органом організації став «Жіночий вістник». Окрім різних інструкцій, календарів, рефератів Головної Управи та кількох брошур, «Союз українок» публікував також низку періодичних видань: двотижневик «Жінка» (з 1935 року, редактор – Мілена Рудницька) і популярний часопис для селянок «Українка» (з 1937 року, редактор – Марія Струтинська). Крім того, членкині активно користувалися іншими виданнями, зокрема журналом «Жіноча доля», який випускала Олена Кисілевська [37, с. 15].

Важливим кроком у розвитку «Союзу українок» став Український Жіночий Конгрес, організований у 1934 році в Станіславові з нагоди 50-річчя створення першого жіночого товариства. У заході взяли участь представниці всіх українських жіночих об'єднань. Особливо символічним стало проведення в рамках конгресу «Дня Селянки», під час якого жінки-селянки в національних костюмах продемонстрували єдність із загальноукраїнським жіночим рухом. Ця ініціатива викликала відгук: у 1937 році подібні події організували десять регіональних філій. Під час конгресу також виникла ідея створити «Світовий союз українок» – організацію, яка б об'єднала всі українські жіночі спілки світу. Це рішення було формалізоване на з'їзді у Львові у 1937 році. Однак розгортанню повноцінної діяльності завадила війна [37, с. 15].

«Союз українок» невпинно прагнув відкривати нові можливості для жінок, які з одного боку забезпечували б їхній матеріальний добробут, а з іншого – сприяли б підвищенню рівня культури та освіченості. Його звернення через пресу («Діло», «Новий Час», «Народня Просвіта»), виступи на з'їздах та заклики в обіжниках «Союзу Українок» стали дієвими каталізаторами змін. Головний осередок «Союзу Українок» закликав свої філії, гуртки та афілійовані організації сконцентрувати системну роботу на підтримці кооперативного руху та залученні жінок до членства в українських кооперативах. Протягом двох місяців кожна філія мала провести жіночі збори спільно із місцевими кооперативними осередками, звернувшись до аудиторії із лекціями, присвяченими ролі жінок у розвитку кооперації.

Паралельно товариства такі як «Просвіта», «Сільський Господар» та «Союз Українок», враховуючи важливість аграрної освіти для жінок у сільській місцевості, організовували курси з кулінарії, ведення домашнього господарства, крою та шиття, ткацтва й вишивки. Для підвищення навиків грамотності, ознайомлення із рідним краєм та загальною освіченістю проводилися тематичні освітньо-виховні заняття.

У Березові Нижньому Коломийського повіту «Союз Українок» заснував освітньо-кооперативно-господарські курси, що тривали три місяці й стали справжнім народним університетом для учасниць. У програмі були загальноосвітні науки (література, право, гігієна, жіночі права), знання про кооперацію та сільське господарство. Особливий акцент робився на вихованні належних соціальних навичок, формуванні вміння товаришувати і співпрацювати. У межах програми організовувалися дружні зустрічі та чайні вечори, що сприяло створенню теплої атмосфери взаємодії. Крім того, «Союз Українок» влаштовував спеціалізовані курси для підготовки активісток, які займалися організаційною, освітньо-культурною та господарською роботою у філіях і гуртках товариства, а також серед молоді позашкільного віку. У 1928 році, за ініціативи та підтримки митрополита Андрія Шептицького разом із групою інтелігентних і прогресивних жінок Львова, було засноване товариство

українських робітниць «Будучність». За короткий час організація об'єднала понад тисячу членкинь. При місцевих парафіяльних церквах активно запрацювали секції товариства, які займалися підтримкою працівниць із навколишніх регіонів: вони опікувалися їхнім побутом і навчанням, сприяючи гармонійному розвитку особистості [23, с. 198].

Осипа Заклинська активно підтримувала ініціативи, спрямовані на підвищення освітнього рівня українських дівчат і молодих жінок. Вона долучалася до організації читань і лекцій, сприяла діяльності гуртків самоосвіти, проводила курси з рукоділля та домашнього господарства, а також брала участь у духовних і культурних зустрічах. Завдяки роботі таких жіночих товариств створювалося середовище, де Осипа разом з іншими активістками формували новий образ української жінки – освіченої, національно свідомої та громадсько активної [37, с. 14].

Невід'ємною складовою діяльності Осипи Заклинської було співробітництво з «Просвітою» – найбільш впливовою українською культурною організацією в Галичині. Вона брала активну участь у створенні та поповненні читалень і бібліотек, поширенні українських книг, проведенні освітніх лекцій, організації народних віч і культурних вечорів, зборі коштів для підтримки освітніх ініціатив. Як зазначено в «Історії «Просвіти»», саме місцеві активістки відігравали ключову роль у культурному житті села: вони читали книжки для громади, проводили просвітницькі бесіди, організовували святкові заходи та підтримували розвиток шкіл [42]. Заклинська була однією з тих, хто забезпечував стабільне функціонування таких осередків. Її зусилля сприяли підвищенню рівня грамотності та популяризації української літератури серед широкого загалу.

Водночас Осипа Заклинська активно долучалася до благодійних ініціатив, спрямованих на підтримку: дітей із малозабезпечених родин; сиріт; селян, які прагнули забезпечити навчання своїх дітей у українських школах; дівчат, які мали бажання здобути освіту; учнів, що потребували підручників і матеріальної допомоги. Подібна діяльність була притаманною для українських жіночих

гуртків у Галичині, де гармонійно поєднувалися культурні, освітні та соціальні аспекти. Благодійність разом із просвітницькою роботою сприяла формуванню стійкого громадянського середовища, яке цінувало освіту та національне виховання [27]. Заклинська брала участь в організації шкільних свят, академій, театральних постановок, літературних вечорів – заходів із великим виховним і духовним потенціалом, покликаних популяризувати українську літературу серед широких верств населення.

Осипа Заклинська брала активну участь у проведенні аматорських театральних вистав, які були дуже популярними серед українців Галичини. Театр для неї був не лише розвагою, а й важливим засобом виховання та національного просвітництва. Її діяльність охоплювала: роботу над підготовкою сценаріїв, організацію сценічних читань, участь у діяльності аматорських гуртків, допомогу у проведенні святкових академій, організацію пам'ятних вечорів, присвячених Тарасу Шевченку та Іванові Франку. Культурні заходи стали для Осипи можливістю реалізовувати свої педагогічні таланти. Вона працювала з дітьми, молоддю і дорослими, сприяючи формуванню у них почуття єдності та гордості за національну спадщину та свої корені [41, с. 87].

Осипа Заклинська народилася в родині представників галицької інтелігенції, яка з дитинства оточувала її атмосферою шанування освіти, національної культури та просвітницької діяльності. Це сімейне середовище, за твердженнями істориків, значною мірою вплинуло на формування її громадянської позиції та педагогічних поглядів. Освіту Заклинська здобула у Львові, де пізніше завершила навчання в учительському інституті. Її професійний розвиток співпав із періодом реформування системи освіти Галичини в умовах австрійського правління.

Вона належала до генерації педагогів, які мали ґрунтовне уявлення про передові західноєвропейські концепції педагогіки, зокрема ідеї Йоганна Генріха Песталоцці, Фрідріха Фребеля, Йоганна Гербарта та Марії Монтессорі. Саме ці ідеї сформували її відкритість до інноваційних підходів у навчанні та вихованні [49].

Осипа Заклинська розпочала свою педагогічну діяльність в українських народних школах Львова та невеликих містечках, де здобула репутацію талановитої, новаторської вчительки. Вона належала до числа освітян, які активно популяризували підходи «нової школи», зокрема інтерактивність навчання, індивідуалізацію педагогічного процесу та заохочення самостійності учнів.

У період полонізації та дефіциту україномовних освітян Заклинська акцентувала увагу на значенні української мови як основи національної ідентичності, наполягаючи на: систематичному розвитку українського мовлення серед дітей; заохоченні до літературного читання; використанні україномовних підручників та літературних творів; створенні мовного середовища, що виховує в учнів почуття власної гідності. Її підхід перегукувався з ідеями багатьох провідних педагогів Галичини того часу, таких як Костянтин Малицька чи Ілля Панькевич [21].

У своїй роботі вона застосовувала низку інновацій, серед яких: використання активних методів навчання (дискусії, групова робота, спостереження); виховання через практичну діяльність; залучення літератури як центрального елемента навчальних занять; інтеграція змісту навчальних дисциплін, що було передовою ідеєю того часу. Ефективність подібних методів вона висвітлювала у своїх статтях і спогадах, наголошуючи на важливості вчити дітей не банальному відтворенню знань, а формуванню мислення, самостійності та соціальної відповідальності [42, с. 88].

Окрім учителювання, Заклинська займалася методичною та публіцистичною роботою: створювала навчальні матеріали, публікувала статті, брала участь у з'їздах і працювала у спеціалізованих комісіях. Серед її найважливіших праць були: методичні статті для вчителів народних шкіл, опубліковані у виданнях «Учитель», «Діло», «Наша школа»; посібники з літературного читання з акцентом на добір текстів із української класики; матеріали з педагогічної психології з аналізом вікових особливостей учнів.

Науковці відзначають сприяння її праць стандартизації української освіти в Галичині та їх внесок у професійне становлення педагогів [35]. Формуючи свої педагогічні переконання, О. Заклинська поєднувала християнські моральні принципи, гуманістичну педагогіку, національно-патріотичне виховання та ідею соціальної солідарності. Її виховний ідеал – це гармонійно розвинута особистість, корисна громаді та вірна своїй нації. У межах товариства «Просвіта» вона організовувала курси для вчителів, брала участь у створенні підручників, керувала роботою жіночих гуртків та налагоджувала мережу бібліотек-читалень. Її зусилля значною мірою сприяли поширенню української книги, формуванню професійного педагогічного середовища та зміцненню культурного життя громад.

У межах товариства «Просвіта» Осипа Заклинська активно працювала над організацією курсів для вчителів, брала участь у комісіях з підготовки підручників, керувала жіночими гуртками та розвивала мережу читальних залів. Її діяльність сприяла поширенню української книги, формуванню культурного середовища в громадах та підготовці освіченого педагогічного кадру. Заклинська також брала участь у роботі товариства «Рідна школа», де займалася розробкою програм для народних шкіл, виступала за автономність української освіти та докладала зусиль до створення дошкільних закладів українського типу. Її внесок у дошкільну освіту, хоч і залишається малодослідженим, був надважливим. Саме вона закликала до створення закладів із «українським духом», наголошуючи на необхідності ранньої українізації дітей [45].

Осипа Заклинська входила до числа визначних діячок першої хвилі українського жіночого руху. Її участь у жіночих організаціях суттєво вплинула на розвиток освіти для жінок. У рамках роботи «Союзу українок» вона проводила лекції з педагогіки, допомагала організовувати професійні курси для жінок, виступала за доступ жінок до середньої та вищої освіти та сприяла розробці програм просвітництва для матерів [43, с. 115].

Ключова педагогічна ідея Заклинської полягала в тому, що жінка є першою вихователькою дитини, тому їй необхідно забезпечити якісне навчання та педагогічні знання. Її зусилля сприяли появі професійного жіночого вчительства, розвитку мережі освітніх гуртків для жінок та популяризації ідей емансипації через освіту. Аналіз її педагогічної та громадської роботи дозволяє виокремити найбільш важливі здобутки: розробку методик викладання українською мовою для початкових шкіл, поширення дитячої україномовної літератури, організацію професійної підтримки педагогів через курси та видання, участь у створенні національної шкільної системи в Галичині, розвиток жіночої освіти та педагогічної культури матерів, а також виховання нового покоління інтелектуалів через освітню і культурну діяльність [19].

Заклинська постійно наголошувала, що українська школа є фундаментом майбутнього нації. Цей принцип став ключовим орієнтиром її життя. Її внесок охоплює становлення національної школи, розвиток методики викладання, зміцнення патріотичного виховання і утвердження ролі жінки-вчительки в суспільних змінах. Спадщина Осипи Заклинської має не просто історичний характер, а й сучасну актуальність. Її гуманістичні, демократичні та національні ідеї відгукуються в пріоритетах сучасної української освіти. Ґрунтовне переосмислення її діяльності дозволяє заново відкрити важливі сторінки історії розвитку національної педагогіки та жіночого руху.

Публіцистична діяльність Осипи Заклинської є невід'ємною частиною її інтелектуальної та культурно-освітньої спадщини. Наприкінці XIX – у першій третині XX століття українська преса відігравала центральну роль у формуванні національної ідентичності, поширенні ідей освіти, культури та розвитку жіночого руху. Осипа Заклинська, будучи активною учасницею просвітницького й педагогічного життя Галичини, ефективно використовувала друковане слово для впливу на громадську думку, професійне середовище вчителів і широкі суспільні кола. Її публіцистичні роботи охоплювали педагогічні дослідження, культурно-просвітницькі статті, журналістські огляди,

виступи з питань жіночої освіти, а також матеріали, спрямовані на захист українського культурного контексту [37].

Публіцистична діяльність Заклинської була нерозривно пов'язана з її професійними та громадськими інтересами. Вона активно співпрацювала з провідними західноукраїнськими виданнями, такими як «Учитель», «Діло», «Руслан», «Наш приятель», «Жіноча доля», «Наша школа», «Народний учитель», «Просвіта». У її публікаціях простежуються кілька важливих тематичних напрямів. Серед основних тем її текстів можна виділити питання народної освіти, методики викладання та роль вчителя у суспільному житті.

Найбільш поширеними були такі напрями: розвиток критичного мислення у школярів; українська мова як фундамент національної освіти; значущість дитячої літератури та читання; психологічні аспекти виховання дітей; професійна відповідальність педагога. Її статті стали важливим внеском у ці галузі [35]. Наприклад, у роботі «Провідні завдання народної школи» Заклинська висловлювала переконання, що вчитель повинен виховувати у дітей відчуття людської та національної гідності. Такі матеріали значною мірою сприяли розвитку української педагогічної думки та вдосконаленню методичних підходів серед освітян Галичини [45, с. 16].

Одним із основних мотивів її публіцистичної діяльності була популяризація читання. Заклинська вважала, що україномовна книга є важливою передумовою для духовного розвитку нації. У своїх статтях, опублікованих в «Просвіті» та «Учителі», вона аналізувала нові українські видання, висвітлювала принципи організації бібліотек, укладала списки рекомендованої літератури для дітей, розглядала проблеми цензури та недостатню кількість української книжкової продукції. Заклинська твердо стверджувала, що книга має більший вплив на формування особистості, ніж шкільне навчання, акцентуючи увагу на важливості системного читання.

Як активна діячка «Союзу українок», Заклинська акцентувала увагу на нагальних питаннях, таких як: доступ жінок до освіти; національне виховання дівчат; роль матері як основної виховательки; суспільна активна позиція жінки.

Її роботи стали ключовим внеском в український жіночий рух у Галичині, сприяючи формуванню нових поглядів на суспільну роль жінки.

Заклинська активно висвітлювала діяльність «Просвіти», шкільних організацій, питання виховання громадянської свідомості та проблеми культурної політики. У своїх публікаціях вона спонукала до створення мережі читальних закладів, підіймала питання виховання в національному дусі, аналізувала виклики, що стояли перед українською спільнотою, критично ставилася до спроб денаціоналізації через освітні установи. Її публіцистична діяльність мала чітко виражене суспільне спрямування і була орієнтована на консолідацію українського суспільства. Характерними рисами стилю Заклинської були логічна побудова тексту, аргументованість суджень, доступність для широкої аудиторії, емоційність, поєднана з поміркованістю. Дослідники зазначають, що її статті є взірцем просвітницької публіцистики, де вдало поєднані «наукове знання з моральним пафосом служіння народові» [49].

Вчителька створювала матеріали для різних аудиторій: методичні та педагогічні поради для педагогів, статті про виховання для матерів, тексти про національні виклики для громади, а також публікації, присвячені важливості читання, для молоді. Її публіцистика не обмежувалася вузьким колом освітян, а була спрямована до широкого загалу, що зробило її одним із провідних діячів популяризації освіти у Галичині.

Творчість Осипи Заклинської мала значний вплив у різних напрямках. Її публікації слугували своєрідною методичною платформою для багатьох педагогів, які працювали в умовах дефіциту підручників і професійної літератури [35].

Особливу увагу слід звернути на одну з найвідоміших праць Осипи Заклинської – «Нова кухня вітамінова», що побачила світ у 1928 році. Накладом видавництва «Русалка» у Львові вийшла книга, яка стала ще однією важливою сторінкою в кулінарній літературі.

Осипа Заклинська, активна учасниця «Союзу Українок», ще до публікації цієї роботи часто ділилася статтями на тему кулінарії у жіночому журналі

«Нова Хата». На початку 1928 року рукопис кулінарної книги був завершений, і Богдан Заклинський звернувся до свого давнього співпрацівника Миколи Матвійчука з проханням допомогти обрати видавництво для її публікації. У відповідь на запит Заклинського, Матвійчук запропонував три можливі варіанти: Володимира Должицького (видавництво «Ластівка»), Ізидора Громницького (видавництво «Українська книгарня й антикварня») та Григорія Гануляка (видавництво «Русалка»). Зрештою, Заклинські вирішили співпрацювати з видавництвом Гануляка. Після вибору видавництва Микола Матвійчук особисто провів переговори з Григорієм Гануляком, який одразу погодився видати книгу Осипи Заклинської. Ба більше, він запропонував вигідні фінансові умови для авторки. Ця домовленість запустила видавничий процес, який розвивався вражаюче швидкими темпами – від 27 лютого до 15 квітня (до Великодня) 1928 року [39].

На момент виходу книги родина Заклинських проживала в Золочеві за адресою вул. Сенкевича, 40 і листувалася зі львівським видавцем щодо організаційних питань підготовки рукопису до друку. Ці листи, зокрема п'ять звернень Г. Гануляка до подружжя Богдана та Осипи Заклинських у період із лютого до березня 1928 року, сьогодні зберігаються в особистому фонді Заклинських і проливають світло на процес створення тогочасної кулінарної книги нового типу [40, с. 733].

Процедура видання включала літературне редагування, яке здійснював сам видавець, набір тексту, вичитування коректури та фінальний друк книги. Видавець ґрунтовно підійшов до редакторського опрацювання тексту, висловлюючи зауваження до використання літературної мови й орфографії авторки, а також до технічної частини друку. Особливу увагу він приділяв якості тексту, зважаючи на інформацію про запланований випуск серії кулінарних книг під упорядкуванням О. Кисілевської. Гануляк висловлював сподівання, що книга буде цікавою не тільки мешканцям Галичини, а й читачам з Великої України та навіть українській діаспорі в Америці [39].

З цією метою він наполягав на застосуванні східноукраїнського варіанту літературної мови у виданні. У процесі листування О. Заклинська та видавець дійшли ідеї включити до книги матеріали про дієтичне харчування. Для цього авторка звернулася до свого давнього знайомого, доктора Олександра Рибачевського, за рекомендаціями щодо приготування лікарських дієтичних страв. Попри те, що Осипа звернулася із певним запізненням, коли рукопис вже готувався до друку, вказівки доктора були враховані у виданні. У своєму листі Рибачевський зазначав: «Що стосується книги, то шкода, що Ви не звернулися раніше – я б міг запропонувати дещо з дієтичної кухні. Однак, якщо це буде корисно, я готовий допомогти». Використання його порад підтверджене приміткою у книзі «Нова кухня вітамінова», де зазначено, що розділ «Кілька слів про догляд над хорими» складено за допомогою доктора Рибачевського. Анонс виходу видання був опублікований у львівських часописах «Діло», «Дяківські відомости» та «Нова Хата», де повідомлялася дата випуску книги – 15 квітня 1928 року [31, с. 22].

У цих публікаціях наголошувалося, що книга містить словничок кулінарних термінів і порядок подачі страв [10]. Її вартість становила 7 злотих у брошурованому вигляді та 8 злотих у полотняному переплетенні, а для попередніх передплатників до 15 квітня ціна складала 4 злотих. Структурно книга «Нова кухня вітамінова» включала вступ і три основних розділи. У вступі були представлені п'ять базових підрозділів: «Віджива», «Ведення дому. Лад, точність, ощадність», «Ведення і облаштування кухні», «Сервіровка столу та догляд за посудом» і «Товариські відносини та запрошення гостей». Основний зміст містився в розділах: «Безм'ясна кухня», «Страви з м'яса» і «Лікувальна, дієтична та дитяча кухня» [39].

Осипа Заклинська у своїй книзі представила понад тисячу кулінарних рецептів, використовуючи європейську кулінарну літературу, зокрема чеську та німецьку, а також новітні теорії гігієни щодо важливості вітамінів. Особливу увагу авторка приділила безм'ясній кухні, розділивши її на дев'ятнадцять підпунктів, серед яких борщі, юшки, овочеві соки, каші, городина, страви з

яєць, гриби, салати, сирі зернові, підливи, вегетаріанські паштети, будини, солодощі та компоти. Особлива увага звертається на рецепти страв для різних дієт. При цьому Осипа Заклинська наводить різні причини появи дієт і, відповідно, подає різні рецепти страв [10].

Авторка дає вкрай цінні поради для читачів щодо організації харчування. Радить, чого краще вживати треба якомога менше. В першу чергу, на думку дослідниці, не варто використовувати багато солі: «...причиною новотворів і катарів жолудка, ослаблення серця і нервів, висипки шкірної і чираків є надмірно солені страви...Соли уживати якнайменше» [10, с. 5]. Осипа Заклинська вивчила питання поживності різних продуктів і наводить ці дані в своїй роботі [41]. Авторка прагнула давати корисні поради і з організації харчування на природі. Вона радить не пити багато води: «Хто не багато води, не годен скоро іти і втомиться» [10, с. 186]. З собою у похід, на думку дослідниці, варто взяти цитрусовий сік, сир, пиріжки, пиріг: «Бульбу можна взяти і печи на ватрі» [10, с. 186].

Головна мета книги – запропонувати лікувальне й дієтичне харчування для покоління, яке постраждало від воєнних лихоліть. Заклинська включила рецепти для людей з туберкульозом, анемією, цукровим діабетом, хворобами шлунково-кишкового тракту, нервовими розладами та для дітей. Вважаючи попередні кулінарні видання застарілими для свого часу, авторка збрала рецепти нової кухні, які відповідали сучасним гігієнічним нормам і викликам епохи. У книзі 1928 року вперше на теренах України представлена популярна на той час теорія гігієни про значення вітамінів. У ній рекомендували збільшити вирощування і споживання овочів. Теорія наголошувала на важливості забезпечення організму необхідними для життя речовинами, які назвали «вітаміни» [10, с. 6].

«Нова кухня вітамінова» знайшла широку підтримку серед української громадськості, про що свідчать позитивні рецензії й відгуки в пресі. Серед них – оцінка Григорія Гануляка, стаття Стефанії Олесницької у рубриці «Наш видавничий рух» щоденника «Діло», а також відгук підписаної як Стефанія Б. у

газеті «Новий час». Галицькі господині XIX–XX століть піклувалися не лише про створення затишку в домі та приготування смачних страв. Їхня діяльність значно виходила за межі суто побутових обов'язків і охоплювала широкий спектр культурних, соціальних та навіть національно свідомих практик. Вони активно цікавилися модними тенденціями свого часу, стежили за новинками у сфері догляду за зовнішністю, опановували правила етикету та мистецтво прийому гостей. Уміння вести господарство поєднувалося з прагненням до саморозвитку, що свідчить про поступове формування нового типу жінки – освіченої, культурної та соціально активної.

Особливе значення для галицьких українок мало збереження національної ідентичності. Умови політичної залежності та культурного впливу інших держав змушували їх шукати способи підтримання власних традицій, мови та звичаїв у повсякденному житті. Саме через родинне виховання, побутову культуру, кулінарні традиції та дотримання національних обрядів вони передавали наступним поколінням важливі елементи української культурної спадщини. Домашній простір ставав своєрідним осередком збереження національних цінностей і формування громадянської свідомості.

Водночас галицькі господині були включені у ширші суспільні процеси. Вони брали участь у діяльності жіночих організацій, підтримували освітні ініціативи, цікавилися літературою та публіцистикою, що висвітлювала питання ролі жінки в суспільстві. Видання кулінарних книг, poradників з ведення господарства та жіночих журналів сприяли поширенню нових знань і формуванню сучасного стилю життя, який поєднував традиції та модерні тенденції.

Незважаючи на складні історичні обставини першої половини XX століття – політичні потрясіння, війни, соціально-економічні труднощі – українська інтелігенція докладала значних зусиль для збереження високого рівня культури повсякденного життя. У цьому контексті роль жінки-господині була надзвичайно важливою, адже саме вона забезпечувала безперервність культурної традиції, підтримувала моральні цінності та сприяла формуванню

національної самосвідомості. Таким чином, галицькі господині виступали не лише хранительками домашнього вогнища, а й активними носіями та провідниками української культури у складний історичний період [52].

Книга була високо оцінена за новизну й практичність у статті «Нашим господиням під розвагу», де її назвали «неоцінним скарбом для господинь» завдяки простоті, смаку й економічності представлених страв. «Нова кухня вітамінова» рекламувалась як необхідне видання для кожної української родини у «Українському термінарі і календарі на 1929 рік» [39].

Поява кулінарної книги Осипи Заклинської започаткувала тенденцію популяризації сучасного українського гастрономічного дискурсу. Видання органічно об'єднало національні традиції з найкращими європейськими зразками й акцентувало увагу на здоровому та збалансованому харчуванні. Згодом ця традиція продовжилась іншими авторками кулінарних книг, такими як Олена Кисілевська і Марія Горбачева. Успіх книги став можливим завдяки активізації процесів формування української національної ідентичності, зростанню інтересу до рідної мови й культури та модернізації суспільного і приватного життя [39].

Окремо варто розглянути інформацію, яку подавала Осипа Заклинська щодо ведення дому та ладу. Вона згадувала, що оцінка житла здійснюється на основі особистості господині та загального вигляду помешкання. «Українська жінка мусить свій дім вести по національному, взірцево, культурно і поступово» [10, с. 8]. Підкреслювала те, що про чепурний дім і вишуканий вигляд в хаті, українка має дбати, в яких бідних умовах вона не б знаходилась. Крім того, завжди приємно вражає, коли всередині є елементи рідного. «Український образ на стіні, українська вишивка на столі, або на стіні, підштітники з білого полотна з народною вишивкою [10, с. 9].

Традиція відвідування гостей у Галичині, виступала важливим елементом формування кола спілкування. У своїй праці Заклинська скептично ставилась до застарілих елементів та норм етикету. На її думку, господиня має раціональніше ставитись до організації застілля. Вона хотіла додати до ведення

господарства європейських стандартів, таким чином, намагаючись покращити якість взаємин. Акцентувала на тому, що гості повинні мати свободу, а головне завдання господарів – це вміти створити приємну атмосферу, утримуючись від нав'язування частування [25]. Осипа наголошувала, що «Страви се лиш половина гостини. Треба всіх вміти відповідно заняти, забавити, щоби всім було приємно» [10, с. 14]. В жодному випадку не варто примушувати гостей до вживання алкогольних напоїв «Конче треба мати безалкогольний напитек, сік з водою, лімоняду, содову воду...» [10, с.14]. А при великих застіллях рекомендувала зберігати тверезість.

Осипа Заклинська здобула освіту на кулінарних курсах у Відні, а косметичних знань набувала у Празі. Її друга книжка стосувалася краси та догляду за собою. Це був перший у своєму роді косметичний посібник для жінок під назвою «Як добути красу і задержати молодість і здоров'я», виданий вже у 1929 році, через рік після її знаменитої «Нової кухні».

Праця «Як добути красу і задержати молодість і здоров'я» Осипа Заклинська належить до кола популярно-порадницької літератури, спрямованої на формування уявлень про здоровий спосіб життя, гігієну та культуру повсякденності. У ній авторка розглядає красу не як зовнішню ознаку, а як результат гармонійного поєднання фізичного здоров'я, внутрішнього стану людини та правильного способу життя. Значну увагу приділено раціональному харчуванню, режиму дня, фізичній активності та дотриманню елементарних гігієнічних норм. Заклинська підкреслює, що збереження молодості значною мірою залежить від самодисципліни та щоденних звичок.

Водночас у праці простежується виховний і просвітницький характер, адже авторка звертається передусім до жінок, формуючи у них відповідальне ставлення до власного здоров'я та зовнішнього вигляду. Вона наголошує на важливості природності, поміркованості та відмови від надмірностей, що відповідає тогочасним уявленням про гармонійний розвиток особистості. Таким чином, ця праця не лише містить практичні поради, а й відображає ширший світогляд Осипи Заклинської, у якому поєднуються ідеї здорового

способу життя, морального виховання та підвищення культури жінки в суспільстві.

У своїй роботі Заклинська надавала корисні поради жінкам щодо правильного догляду за шкірою, обличчям та руками, а також акцентувала увагу на важливості здорового способу життя. «Краса, – пише авторка, – се найбільша сила, се головна пружина життя й долі одиниці, а часом і народу» [11, с. 7]. Вона підкреслювала, що зовнішність залежить не лише від фізичного стану, а й від емоційного здоров'я. «Без здоров'я нема краси. Тяжко уявити собі німецьке тіло – красним» [11, с. 13]. Осипа Заклинська закликала зміцнювати здоров'я, дбати про нього.

У своєму косметичному посібнику вона зазначала: радість не з'являється сама по собі – її потрібно створювати й знаходити в собі. Заклинська закликала легковажити переживаннями, долати труднощі зі силою волі й жити наповненим, радісним життям. Вона заохочувала читачів посміхатися, знаходити радість у дрібницях і черпати натхнення у своїх дітях, проживаючи життя разом із ними.

Осипа наголошувала, що справжня краса жінки полягає в її внутрішньому стані. Вона вважала, що краса без чарівності та душевного тепла є порожньою. Найвродливіша жінка, позбавлена привабливості та душевності, залишається холодною і не викликає почуттів у чоловічому серці. Адже привабливість – це відображення нашого духовного життя, культури, думок і почуттів, які проявляються у виразі обличчя, м'якості жестів та мелодійності голосу. Заклинська підкреслювала, що принадність перевершує красу, адже вона є ніби внутрішнім змістом, який наповнює зовнішню форму, надаючи їй гармонійності, плавності й витонченості. Ця загадкова і таємнича сила глибоко вражає людину. Голос, усмішка, хода чи кожен жест сповнені невимовної чарівності, яка притягує й зачаровує.

Авторка в роботі наголошувала на тому, що неправильно вважати, ніби косметичні засоби – це тільки для багатих жінок: «Кожда жінка хоч і працює

поза домом на своє удержання, або має багато домашніх завдань, найде годину часу для своєї краси і здоров'я» [11, с. 132].

Осипа Заклинська послідовно й цілеспрямовано прагнула популяризації української культури, мови та національних цінностей, розглядаючи цю діяльність як невід'ємну складову громадського і духовного розвитку суспільства. Її позиція була не декларативною, а практично втіленою у різних формах діяльності, зокрема й у тих сферах, які традиційно вважалися далекими від національно-культурної проблематики. Показовим у цьому контексті є її кулінарна книга, у якій вона зуміла ненав'язливо, але цілеспрямовано вплести ідею національного самоствердження. Через побутові та повсякденні практики вона зверталася до жінок із думкою про важливість збереження української ідентичності в усіх аспектах життя, включно з культурою щоденного побуту.

У своїх зверненнях і публікаціях Осипа Заклинська постійно наголошувала на необхідності читання української літератури, поширення української книги та виховання дітей у національному дусі. Вона підкреслювала, що саме через родину та виховання формується основа національної свідомості майбутніх поколінь. Водночас значну увагу вона приділяла ролі жінки у громадському житті, розглядаючи її не лише як берегиню родини, а й як активну учасницю суспільних процесів. Заклинська писала про важливість участі жінок у громадських, освітніх і навіть політичних зібраннях, а також у діяльності культурних і жіночих організацій, зокрема «Союзу українок». На її думку, така активність сприяла не лише особистісному розвитку жінок, але й загальному піднесенню національного руху.

Разом із тим вона реалістично підходила до поєднання громадської та родинної ролі жінки. У своїх міркуваннях Заклинська наголошувала, що навіть за умов активної суспільної діяльності жінка не повинна повністю відмовлятися від сімейних обов'язків, якщо це дозволяє її стан здоров'я та життєві обставини, зокрема відсутність малих дітей, які потребують постійного догляду. Такий підхід відображав прагнення до балансу між приватною та

публічною сферами життя жінки, що було характерною рисою тогочасного феміністичного дискурсу.

Через засоби масової інформації Осипа Заклинська активно поширювала національну ідею, приділяючи особливу увагу розвитку українського друкованого слова. Вона систематично привертала увагу громадськості до української книги, виступала за українізацію освіти та зміцнення позицій української мови в культурному просторі Галичини. Умови культурного тиску та обмеження українського життя лише посилювали значення її діяльності, яка мала виразний просвітницький і мобілізаційний характер.

У цьому контексті Осипу Заклинську можна розглядати як одну з піонерок української жіночої публіцистики, адже вона не лише брала участь у суспільних дискусіях, але й формувала інтелектуальний простір для жінок, сприяючи їхньому входженню в публічну сферу. Окреме місце в її діяльності посідає популяризація європейських педагогічних концепцій. Вона ознайомлювала українську аудиторію з ідеями Фрідріха Фребеля, Йоганна Песталоцці, концепціями «нової школи» та психологізованого підходу до освіти, водночас адаптуючи їх до українських соціокультурних умов. Завдяки цьому її діяльність мала не лише просвітницький, а й інноваційний характер, сприяючи модернізації педагогічної думки в Україні.

Її публіцистична діяльність займає важливе місце у розвитку української освіти та культури. Через свої статті вона не лише інформувала та просвіщала, а й розвивала нові підходи до педагогіки, сприяла становленню національної школи, підтримувала жіночий рух і зміцнювала культурну самосвідомість українців. Заклинська належить до когорти українських інтелектуалок, чия публіцистика стала потужним інструментом освіти, культурного захисту та модернізації суспільства.

Діяльність Осипи Заклинської віддзеркалює ширший процес становлення жіночої громадської активності, яка послужила основою для українського національно-культурного відродження. Завдяки її участі в освітніх, благодійних і просвітницьких ініціативах вдалося досягти важливих результатів у таких

напрямах: підвищення рівня грамотності; популяризація української книги; зміцнення жіночої самоорганізації; розвиток системи освіти; активізація громадянського суспільства; збереження української мови та культури в умовах політичного підкорення. Її діяльність стала частиною багатой традиції жіночих організацій Галичини, які згодом заклали основи для створення руху «Союзу українок» у ХХ столітті.

РОЗДІЛ 4. ІДЕЙНА СПАДЩИНА ТА ЗНАЧЕННЯ О. ЗАКЛИНСЬКОЇ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО РУХУ

Осипа Заклинська була однією з ключових постатей українського громадського руху, чия діяльність заклала інтелектуальне й моральне підґрунтя для національного відродження наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Представниця покоління, яке усвідомлювало, що збереження української ідентичності можливе лише через системні освітні, культурні й громадські ініціативи, вона зосереджувала свої зусилля на підсиленні ролі освіти, культури та активної участі суспільства в національному житті.

Світогляд Осипи Заклинської формувався у часи національного утиску та обмежених умов для розвитку української культури. Ці виклики лише загострювали її розуміння значення освіти як основи національної самобутності. Для Заклинської школа, книга й рідне слово були не просто засобами навчання, а інструментами виховання свідомих громадян, які усвідомлювали свою приналежність до українського народу. Вона розглядала освіту як інструмент духовного визволення й шлях до формування активної громадянської позиції.

Просвітницька діяльність займала одне з центральних місць у спадщині Заклинської. Вона підтримувала ініціативи, спрямовані на поширення знань серед широких верств населення, розглядаючи це як підвалину суспільного розвитку. Громадська праця для неї була не тимчасовою активністю, а постійним процесом, який вимагав терпіння, наполегливості та віри в краще майбутнє. Заклинська стверджувала, що саме завдяки культурі, традиціям і пам'яті про історію формується дух єдності нації. Особливу увагу вона приділяла українському жіночому руху.

Осипа Заклинська була однією з тих діячок, хто визнавав життєво важливу роль жінок у суспільному житті. Вона виступала за розширення освітніх та громадянських можливостей для жінок, наголошуючи на їхній ключовій ролі у вихованні молодого покоління та закладанні основ

національних цінностей. Її думки сприяли утвердженню ідеї рівноправної участі жінок у соціальних і національних процесах. Її переконання про важливість особистої відповідальності кожної людини за долю нації також стали невід'ємною частиною ідейної спадщини. Осипа Заклинська вважала, що громадський рух потребує внутрішньої дисципліни, моральних принципів і свідомого ставлення до власного обов'язку перед суспільством. Її мета полягала у формуванні активних громадян, готових відстоювати власні права та працювати на благо спільноти [32, с. 165].

Внесок Осипи Заклинської в історію українського громадського руху є вагомим завдяки її наполегливій праці, що сприяла становленню національної самосвідомості. Вона не прагнула здобути гучне визнання, але її діяльність стала міцною основою для майбутніх змін у суспільному й культурному житті. Її ідеї сприяли поширенню української мови, культури й освіти, що відіграло вирішальну роль у складних політичних умовах тієї епохи [14]. Осипа Заклинська залишається важливим прикладом діячки українського громадського руху, яка поєднала освітні ініціативи, національну самоідентичність і активну громадянську позицію. Її діяльність демонструє, що щоденна наполеглива праця, віра в силу освіти й культури та особиста відповідальність стають фундаментом для розвитку нації. Ідеї Заклинської актуальні до сьогодні як взірці служіння українському народові й його духовним цінностям.

Історичний контекст Галичини наприкінці XIX – на початку XX століття вирізнявся масштабними суспільно-політичними та національними змінами, що впливали на розвиток українського громадського й жіночого руху. Як частина Австро-Угорської імперії, цей регіон характеризувався відносною свободою у порівнянні з підросійською Україною, одночасно залишаючись місцем інтенсивної національної конкуренції між українцями, поляками та іншими етнічними спільнотами [16]. Українське населення, здебільшого селянське із незначним прошарком інтелігенції, стикалося зі значною соціальною

нерівністю та обмеженням у доступі до освіти й адміністративних посад, що стимулювало активізацію національно-просвітницького та визвольного руху.

У другій половині XIX століття український громадський рух у Галичині поступово набував організованих форм. З'являлися численні товариства «Просвіта», освітньо-культурні гуртки, кооперативи, а також жіночі й молодіжні об'єднання. Їх основна мета полягала у підвищенні освітнього рівня, розвитку національної свідомості та активізації громадянського залучення. Питання участі жінок у суспільному житті набуло особливого значення в контексті переосмислення їхньої ролі, яка традиційно обмежувалася рамками родини та домашніх обов'язків [32]. Проте поширення освіти серед жінок і зростання значущості національних рухів створили передумови для становлення українського жіночого руху як самостійного феномену. Український жіночий рух у Галичині розвивався у тісній взаємодії з процесами національного відродження.

У період галицького національного відродження другої половини XIX століття жінки відіграли важливу роль у різних сферах суспільного життя, проявивши себе як талановиті педагоги, письменниці, акторки та культурні діячки. У сфері освіти вони розширили свої соціальні ролі: від традиційного родинного виховання – до активної участі в роботі державних освітньо-виховних закладів, таких як початкові школи, гімназії та учительські семінарії. Водночас жінки вели активну боротьбу за право на здобуття вищої освіти, доступ до різних професій та за політичну рівноправність з чоловіками.

Серед лідерів цього руху в Галичині виділялося чимало письменниць, адже літературна, театральна та педагогічна діяльність були одними з небагатьох сфер, доступних для творчих жінок у той час. У 1884 році у Львові було засновано Товариство руських жінок, яке знайшло підтримку серед представників радикальної галицької інтелігенції. Однією з найактивніших учасниць цього руху стала Наталія Кобринська. Вона ставила перед собою амбітну мету – заохотити галицьких жінок до активізації суспільної діяльності,

створюючи жіночі товариства, пропагуючи необхідність поширення жіночої освіти та відстоюючи виборчі права для жінок [23, с. 199].

У літературній діяльності Кобринська зарекомендувала себе не лише як авторка прози, а й як публіцистка. Її програмні статті, такі як «Про рух жіночий в новітніх часах» та «Руське жіноцтво в Галичині в наших часах», стали основою для розбудови ідеології жіночого руху. Між 1890 і 1900 роками в Галичині виникло чимало жіночих організацій. Серед них особливе місце займав «Клуб Русинок», заснований у 1893 році. У його діяльності активно брали участь такі видатні діячки, як Ганна Шухевич, Олена Барвінська, Олена Гнатюк та інші. У 1890 році жінки Галичини звернулися до австрійського парламенту з вимогою дозволити їм вступати до вищих навчальних закладів. Завдяки їхнім наполегливим зусиллям та громадській активності, ці прагнення згодом отримали позитивний відгук [23, с. 199].

Уже в 1900 році в Австро-Угорщині було ухвалено закон, який дозволяв жінкам здобувати університетську освіту, а у 1914 році вони отримали право брати участь у виборах. Особливу роль у просуванні ідей фемінізму відіграла жіноча преса, яка постала як частина загального розгортання руху за права жінок. Журнали та альманахи поширювали інформацію про ідеї гендерної рівності й одночасно висвітлювали потреби та інтереси жінок як матерів і господинь. Одним із перших таких видань став альманах «Перший вінок», який вийшов друком у Львові у 1887 році [23, с. 199].

Також вагомий вклад зробили журнали «Наша Доля», що видавалися у Стрию в 1893, 1895 і 1896 роках під редакцією Наталії Кобринської. Над цими виданнями вона працювала разом з іншими відомими діячками з Наддніпрянщини – Оленою Пчілкою, Ганною Барвінок, Лесею Українкою та Людмилою Старицькою. У зазначених публікаціях активно висвітлювалися соціальні та політичні проблеми, з якими стикалися жінки.

На відміну від феміністичних ініціатив Західної Європи, галицький жіночий рух був скерований насамперед на культурно-просвітницькі аспекти. Його головною метою стало не лише розширення прав жінок, але й активне

залучення їх до справи збереження української мови, культури та виховання свідомого патріотичного покоління. Жінка розглядалася як ключова постать у процесах передачі культурних традицій і формування суспільних цінностей. У цьому контексті виділяється діяльність Осипи Заклинської – однієї з тих діячок, які розуміли важливість жіночої участі для досягнення національних цілей. Вона вважала жіночий рух не опозицією чоловічому, а його необхідним доповненням. Осипа переконувала, що освічена та активна жінка може визначально впливати на суспільні процеси, бути джерелом моральних і національних орієнтирів та допомагати в поширенні просвітницьких ідей.

Освіта стала фундаментальним елементом розвитку жіночого руху в Галичині. Хоча наприкінці XIX століття доступ до системного навчання для жінок залишався обмеженим, через неформальну освіту, самоосвітні гуртки та роботу в культурних товариствах вони поступово інтегрувалися в громадське життя. Осипа Заклинська надавала навчання центрального значення, підкреслюючи його вирішальну роль в емансипації жінок й формуванні їхнього національного самоусвідомлення. Вона наголошувала, що освічена жінка може набагато краще виконувати свою функцію як виховательки та активної учасниці громадських ініціатив.

Діяльність Осипи Заклинської стала ключовим чинником у формуванні нового образу української жінки в галицькому суспільстві. Цей образ гармонійно об'єднував традиційні моральні цінності та активну громадянську позицію [33]. Заклинська наголошувала, що участь жінки у громадському русі не суперечить її родинним обов'язкам, а навпаки – підсилює її роль у суспільному житті. Це мало особливе значення в умовах, де прояви жіночої активності нерідко сприймалися як загроза усталеному соціальному порядку [33].

Одним із найважливіших внесків Заклинської до розвитку українського жіночого руху в Галичині був її ідейний вплив на суспільство. Вона відстоювала переконання, що жіночий рух має бути невіддільною частиною національного, а не автономним явищем. Діяльність педагогині сприяла

створенню жіночої спільноти, яка усвідомлювала свою відповідальність не лише за боротьбу за права жінок, а й за майбутнє нації. Заклинська акцентувала увагу на важливості громадської дисципліни, моральних принципів і активної життєвої позиції. У ширшому контексті модернізації українського суспільства в Галичині діяльність Осипи Заклинської стала важливою частиною цього процесу. Її внесок виходив за межі організаційних чи освітніх проєктів, охоплюючи зміну суспільних уявлень щодо ролі жінки.

Саме такі особистості закладали основи для розвитку українського жіночого руху в першій половині ХХ століття, коли жінки активно долучилися до політичного, культурного та освітнього життя. Історичні умови Галичини створили сприятливе підґрунтя для виникнення українського жіночого руху як складової частини національного відродження. Завдяки її роботі внесок вчительки і письменниці в український жіночий рух слід розглядати як значущу ланку загального процесу становлення українців наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття [33].

Діяльність Осипи Заклинської значно вплинула на процес формування національної свідомості населення Галичини в кінці ХІХ – на початку ХХ століття, коли українське суспільство перебувало в періоді активного національного самопізнання. Цей процес був надзвичайно складним і багатограним, охоплював культурну, освітню, громадську та моральну сфери. У такому контексті роль Заклинської була особливо важливою, оскільки вона спрямовувала свої зусилля на середовища, що відігравали ключову роль у формуванні майбутнього української спільноти.

Пробудження національної свідомості в Галичині відбувалося в умовах поліетнічного середовища та соціальної нерівності. Попри чисельну перевагу, українське населення часто опинялося в залежному становищі. У таких обставинах побудова національної ідентичності вимагала цілеспрямованої та наполегливої праці у просвітницькій сфері [37]. Осипа Заклинська добре усвідомлювала, що національна свідомість не виникає сама по собі, а є результатом тривалого виховного процесу, освітніх зусиль та культурного

поступу. Тому її діяльність була спрямована на систематичний і поступовий вплив через поширення знань, розвиток мови й утвердження національних цінностей. Зокрема, Заклинська приділяла особливу увагу укріпленню позицій української мови як основи національної ідентичності.

За умов, коли українська мова дедалі частіше витіснялася з публічного життя, її впровадження в освіту та культуру ставало способом утвердження національної самосвідомості [18]. Вона наполягала, що рідна мова є не лише засобом спілкування, а й носієм історичної пам'яті та духовних цінностей. Через мову людина усвідомлює свою належність до спільноти та відчуває зв'язок із попередніми поколіннями – саме так розцінювала мову Заклинська [18].

Внесок Осипи Заклинської також був важливим у формуванні національної свідомості мешканців Галичини, яка поєднувала культурну ідентичність із громадянською відповідальністю [51]. Вона підкреслювала, що бути частиною української нації означає не тільки знати рідну мову та традиції, а й брати активну участь у суспільному житті, працюючи задля спільного добробуту. Її підхід формував образ відповідальної й активної особистості, для якої національна ідентичність перетворювалася з абстрактної ідеї на щоденну реальність [51].

Однією з визначальних рис діяльності Заклинської було її прагнення до довгострокових результатів. Вона уникала концентрувати увагу на швидких досягненнях, віддаючи перевагу створенню міцної основи для виховання національно свідомого суспільства. Саме така систематична, часто малопомітна праця суттєво вплинула на світогляд галицького населення [25].

Зусилля Заклинської органічно поєднувалися із діяльністю інших представників українського національного руху, сприяючи створенню єдиної системи національного виховання та громадської самоорганізації [28]. У ширшому історичному контексті її робота допомогла утвердити в Галичині сприйняття української нації як спільноти, об'єднаної культурними та моральними цінностями, історичною пам'яттю і колективною відповідальністю

за майбутнє. Внесок Заклинської був особливо цінним в умовах народження національної свідомості, яка потребувала активної підтримки від суспільних лідерів.

Таким чином, діяльність Осипи Заклинської стала важливою частиною формування національної свідомості галицького населення через її домінанту в просвітницькій, освітній і громадській сферах. Вона зіграла ключову роль у поширенні української мови, культури та активної громадянської позиції серед різних верств суспільства. Її зусилля сприяли зміцненню національної ідентичності й створенню підґрунтя для подальшого розвитку українського суспільства. Внесок Осипи Заклинської є яскравим прикладом впливу визначних особистостей на історичний процес національного становлення, залишаючи відчутний слід у наукових та суспільних дослідженнях [28].

Аналіз ідейної спадщини та громадської діяльності Осипи Заклинської дозволяє зробити висновок, що вона була однією з помітних і водночас багатогранних постатей українського громадського руху кінця XIX – першої половини XX століття. Її діяльність не обмежувалася окремими напрямками, а охоплювала широкий спектр суспільних сфер, що включали освіту, культурно-просвітницьку роботу, жіночий рух та поширення національної ідеї. У цьому контексті її внесок слід розглядати як частину загального процесу українського національного відродження в Галичині, який відбувався в умовах складного політичного та культурного протистояння, характерного для тогочасного суспільства.

Варто підкреслити, що громадська активність Осипи Заклинської формувалася в умовах значних соціально-політичних обмежень, притаманних українському населенню в межах тодішніх державних структур. Це вимагало від діячів не лише високого рівня особистої освіченості та внутрішньої мотивації, але й значної наполегливості у реалізації своїх ідей. Її діяльність розгорталася на тлі національного протистояння та культурного тиску, що зумовлювало необхідність постійного захисту української мови, традицій та освітніх ініціатив. Саме тому її праця мала не епізодичний, а системний

характер і була спрямована на довготривалу трансформацію суспільної свідомості [28].

Основу ідейної спадщини Осипи Заклинської становило переконання у тому, що національне відродження українського народу неможливе без глибоких змін у сфері освіти та культури. Вона розглядала просвітницьку діяльність як ключовий інструмент формування національної свідомості, здатний впливати на всі верстви населення. Особливу увагу вона приділяла утвердженню української мови як основного засобу комунікації, розвитку національної школи та залученню громадян до активного суспільного життя. У її уявленні громадський рух не був сукупністю окремих ініціатив, а виступав цілісним процесом формування відповідального суспільства, в якому кожен індивід усвідомлює свою роль і відповідальність перед нацією та громадою.

Важливою складовою її ідейної позиції було розуміння взаємозв'язку між індивідуальним розвитком особистості та колективним національним поступом. Осипа Заклинська вважала, що лише освічена та свідома людина може бути активним учасником суспільних змін, а отже, інвестиції в освіту та виховання є фундаментом майбутнього нації. Саме тому вона приділяла значну увагу просвітницьким заходам, які були спрямовані на різні соціальні групи, включно з молоддю, жінками та сільським населенням.

Розширення участі жінок у суспільному житті, на думку Заклинської, мало безпосередній вплив на процес формування національної ідентичності. Через родину, виховання дітей, культурні практики та щоденну побутову діяльність жінки ставали носіями та трансляторами національних цінностей. Таким чином, їхня активність у громадському русі сприяла поширенню українських ідей у широких верствах населення та зміцненню національної свідомості на рівні повсякденного життя.

Окремо слід відзначити, що діяльність Осипи Заклинської сприяла формуванню нового суспільного уявлення про роль жінки. Вона виходила за межі традиційного патріархального підходу, пропонуючи модель жінки як активної, освіченої та соціально відповідальної особистості. Такий підхід

відповідав загальноєвропейським тенденціям розвитку жіночого руху, але водночас був адаптований до українських соціокультурних умов, що надавало йому національно специфічного характеру.

У підсумку слід наголосити, що Осипа Заклинська відіграла важливу роль у процесах українського національного відродження, поєднуючи освітню, культурну та громадську діяльність у єдину систему впливу на суспільство. Її ідейна спадщина стала вагомим чинником у формуванні національної самосвідомості та активізації жіночого руху в Галичині, а також сприяла утвердженню нових соціальних уявлень про роль жінки в суспільстві.

Отже, значення Осипи Заклинської в історії українського громадського руху полягає не лише в конкретних аспектах її діяльності, а й у глибокому впливі її ідей на суспільство. Її внесок став ваговою частиною процесу формування національної самосвідомості українського народу в Галичині і створив інтелектуальний фундамент для подальшого розвитку українського громадського та жіночого рухів. Ідейна спадщина Заклинської залишається важливим джерелом для розуміння процесів формування національної свідомості та ролі особистості в історії України.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно проаналізувати життєвий шлях, громадську активність та ідейну спадщину Осипи Заклинської, а також визначити її місце в історії українського жіночого та громадського руху кінця XIX – першої третини XX ст. У межах поставлених у роботі завдань було опрацьовано джерельну базу, здійснено аналіз наукової літератури, розглянуто основні етапи біографії діячки та охарактеризовано її культурно-просвітницьку діяльність.

У першому розділі було здійснено огляд джерельної бази та історіографії проблеми. Встановлено, що дослідження діяльності Осипи Заклинської спирається на різні за походженням і характером джерела. Насамперед важливу роль відіграють праці самої діячки, які відображають її погляди на питання побутової культури, здоров'я, виховання та ролі жінки в суспільстві. Ці видання дають можливість безпосередньо простежити коло інтересів авторки та зрозуміти її просвітницькі наміри.

Доповнюють джерельну базу матеріали тогочасної періодичної преси, публіцистики та мемуарної літератури, що дозволяють відтворити суспільно-культурний контекст діяльності діячки. Важливе значення мають також наукові дослідження, присвячені історії українського жіночого руху, розвитку освіти та громадського життя в Галичині.

Аналіз історіографії засвідчує, що окремі аспекти діяльності Осипи Заклинської вже привертали увагу дослідників, однак її постать найчастіше розглядається у ширшому контексті розвитку жіночого руху та культурно-освітніх процесів регіону. Це свідчить про необхідність подальшого комплексного вивчення її діяльності, незважаючи на те, що такі дослідники як В. Качкан, Н. Кулик та ряд інших вже досліджували історію родини Заклинських.

У другому розділі було розглянуто основні етапи життя Осипи Заклинської та формування її світогляду. З'ясовано, що становлення

особистості діячки відбувалося в середовищі української інтелігенції Галичини, де значну роль відігравали ідеї національного відродження, розвитку освіти та громадської активності. Родинне виховання, освітнє середовище та культурні традиції того часу сприяли формуванню її інтересу до просвітницької роботи та громадської діяльності. Важливим чинником становлення її світогляду стало також поширення ідей жіночої емансипації та активізації участі жінок у суспільному житті. Усе це вплинуло на подальшу діяльність Осипи Заклинської як освітянки, популяризаторки знань та громадської діячки.

У третьому розділі досліджено громадську та культурно-просвітницьку діяльність Осипи Заклинської. Встановлено, що її діяльність була спрямована передусім на поширення знань серед населення, популяризацію культури здорового способу життя, а також підвищення освітнього рівня жінок. Через свої публікації та просвітницькі ініціативи вона прагнула донести до широкого кола читачів практичні знання, які могли бути корисними у повсякденному житті.

Важливою особливістю її діяльності було поєднання освітніх, культурних та соціальних аспектів. У своїх працях «Нова кухня вітамінова», «Як добути красу та задержати молодість та здоров'я (косметичний поради́ник для плекання краси)» вона порушувала питання культури харчування, догляду за здоров'ям, раціонального ведення домашнього господарства, що відповідало потребам суспільства того часу. Така діяльність сприяла поширенню нових знань і формуванню модерних уявлень про побутову культуру.

У четвертому розділі було проаналізовано ідейну спадщину Осипи Заклинської та визначено її значення для розвитку українського громадського руху. Дослідження показало, що її діяльність була пов'язана з ширшими процесами культурного та національного відродження, які відбувалися в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. Публікації діячки сприяли поширенню освітніх і культурних ідей серед українського населення та формуванню нового ставлення до ролі жінки у суспільстві. У цьому контексті діяльність Осипи Заклинської можна розглядати як частину ширшого руху за

розширення освітніх можливостей для жінок і підвищення їхньої соціальної активності.

Особливу увагу в роботі приділено впливу Осипи Заклинської на становлення українського жіночого руху в Галичині. Хоча її діяльність не була пов'язана безпосередньо з політичною боротьбою, вона сприяла формуванню нових уявлень про роль жінки в суспільстві. Через просвітницьку роботу та публікації вона підтримувала ідеї розвитку жіночої освіти, підвищення культурного рівня жінок та їхньої участі у громадському житті. Таким чином її діяльність стала одним із чинників формування активної позиції українського жіноцтва.

Не менш важливим є значення діяльності Осипи Заклинської для формування національної свідомості населення Галичини. У період активного розвитку українського культурного руху просвітницька діяльність відіграла важливу роль у поширенні національних ідей та формуванні культурної ідентичності. Публікації діячки сприяли популяризації української мови, культури та традицій, що мало значення для зміцнення національної самосвідомості. Через практичні поради та популярні видання вона доносила до широкого кола читачів не лише прикладні знання, а й певні культурні та ціннісні орієнтири.

Отже, проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що Осипа Заклинська була однією з тих діячок української інтелігенції, які через просвітницьку діяльність і культурні ініціативи сприяли розвитку суспільного життя Галичини. Її діяльність поєднувала елементи освітньої, культурної та громадської роботи й була спрямована на підвищення освітнього рівня населення та формування нових соціокультурних орієнтирів. Вивчення її життєвого шляху та творчої спадщини дозволяє краще зрозуміти роль жінок у процесах культурного та національного розвитку українського суспільства на межі XIX–XX століть.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Опубліковані джерела

1. Загальні збори Т-ва ВПУВ. *Діло*. 1938. Ч. 141. 30 червня. С. 7.
2. Кобринська Н. Жіноча справа в Галичині. *Наша доля*. 1893. Кн. 1. С. 1 – 35.
3. Рудницька М. Націоналізм і фемінізм. *Діло*. 1929. Ч. 100. 9 травня. С. 1.
4. Рудницька М. Новий тип жінки. *Діло*. 1924. Ч. 93. 27 квітня. С. 12.
5. Рудницька М. Чи треба нам окремих жіночих організацій? *Наша мета*. 1919. 7 вересня. Ч. 11. С. 1–3.
6. Маковський В. (Гмінд). Табор українських збігців і виселенців у часі Світової війни 1914-1918. Спогади зперед 20-ти літ. *Діло*. 1935. Ч. 211. 10 серпня. С. 4.

Праці Осипи Заклинської

7. Заклинська О. З Косова до Буркута. URL: <https://ukrainianpeople.us/%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BF%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%B7-%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B4%D0%BE-%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%BA%D1%83%D1%82%D0%B0/>
8. Заклинська О. Кілька слів про ведення кухні. *Нова Хата*. 1926. Ч. 9. С. 18-19.
9. Заклинська О. Наше чергове завдання. *Нова Хата*. 1928. Ч. 6. С. 6.
10. Заклинська О. Нова кухня вітамінова. К., Богуславкнига, 2014. 200 с.
11. Заклинська О. Як добути красу та задержати молодість та здоровля (косметичний poradnik для плекання краси) К., Богуславкнига, 2014. 144 с.
12. «Нова кухня вітамінова». Новинки. *Діло*. 1928. Ч. 74. 1 квітня. С. 5.
13. [Реклама]. *Нова Хата*. 1928. Ч. 4. С. 2.

Монографії, статті

14. Агеєва В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму. Київ, 2003. 320 с.
15. Арсенич П. Родина Заклинських. Івано-Франківськ, 1995. 56 с.
16. Бежук О. Культурно-освітня праця «Жіночого комітету» у таборі українських біженців та виселенців м. Гмюнд (1916–1918). *Вісник НУ «Львівська Політехніка». «Держава та армія»*. 2013. № 752. С. 61–67.
17. Бережницька-Будзова О. Кружок українських дівчат. *Наше життя*. 1984. Березень-квітень. С. 24
18. Благий В. Шкільництво в Галичині на початку ХХ ст.: історико-соціологічний аспект. Львів, 1999. 76 с.
19. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884-1939. К.: Либідь, 1995. 424 с.
20. Богачевська-Хом'як М. Дума України – жіночого роду. Київ, 1993. 110 с.
21. Брайченко О. Кухарські книги початку ХХ ст. як джерело дослідження гастрономічної культури українців. *Українознавство*. Київ, 2008. № 1. С. 30–41.
22. Волинець Л. Українська жіноча преса в минулому. *Сучасність*. 1974. № 7 – 8. С. 113 – 127.
23. Гембаровська І. Становлення жіночого руху в Західній Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. *Магістерський науковий вісник*. 2015. №23. С. 198-202.
24. Голик Р. Між емансипацією й народною традицією: стереотипи та повсякденне життя на сторінках львівської періодики 20–30 рр. ХХ ст. *Народознавчі зошити*. Серія історична. 2014. № 1. С. 29–37.
25. Дрогобицька О. Бенкет і етикет: культура галицького застілля кінця ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. *Галичина*. 2024. №37. С. 146 – 155.
26. Дрогобицька О. Повсякденне життя галицької інтелігенції (друга половина ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.). Курс лекцій. Івано-Франківськ, 2015. 115 с.
27. Дрогобицька О. Традиція і модерн: побут української сільської інтелігенції Галичини (кінець ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.). Івано-Франківськ, 2014. 540 с.

28. Дядюк М. Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині: між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю. Львів, 2011. 368 с.
29. Зайченко І. Історія педагогіки у двох книгах. Книга II: школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Київ, 2010. 475 с.
30. Ігнатенко М. Ідеологія українського жіночого руху на зламі XIX–XX століть. *Інтермарум: історія, політика, культура*. № 13 (2023). С. 85–108.
31. Качкан В. Родина Заклинських // Качкан В. Хай святиться ім'я твоє. Галицькі просвітницькі діячі, письменники, вчені – вихідці із священницьких родин. Чернівці : Прут, 1994. С. 3-38.
32. Кісь О. Жінка в українській традиційній культурі (друга половина XIX – початок XX ст). 2-ге видання. Львів, 2012. 287 с.
33. Кісь О. Соціовікові особливості жіночої творчості українців. *Народознавчі зошити*. 2000. № 4. С. 650–654.
34. Кобельська О.М. Педагогічно-просвітницька праця монахинь Василіянок та Марійських дружин (кінець XIX – перша половина XX століття). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2005. № 1. С. 65 – 70.
35. Кость С. Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини XX століття. Львів, 2002. 216 с.
36. Кошелева Н. Українські педагогічні видання як джерело вивчення історії шкільництва в Східній Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. *Наукові зошити історичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка*. Зб. наук. праць. Львів, 1999. Вип. 2. С. 85–89.
37. Кулик Н. Невгамовні Заклинські: педагоги, науковці, просвітники: із історії одного роду. [Освіта України](#). 2019. № 36. С. 14-15 .
38. Маланчук-Рибак О. З історії ідейних концепцій українського жіночого руху XIX – початку XX ст. *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Праці історично-філософської секції*. Т. ССXXXVIII. Львів, 1999. С. 185–235.

- 39.Маланчук-Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях ХІХ – першої третини ХХ ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст : Монографія. Книги – ХХІ, 2006. 500 с.
- 40.Михащук В. Географія фольклорно-збирацької роботи Богдана Заклинського. *Народознавчі зошити*. 2015. № 3 (123). С. 733 – 739.
- 41.Мовна М. Історія створення книги Осипи Заклинської «Нова кухня вітамінова»: книгознавча силуетка. *Народознавчі зошити*. 2022. № 1 (163). С. 87-96.
- 42.Мовна М. Українська кулінарна книга Галичини міжвоєнного двадцятиліття: видання і постаті. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2022. Вип. 14. С. 3-36.
- 43.Нагачевська З. Педагогічна думка і просвітництво у жіночому русі Західної України (друга половина ХІХ ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ : Видавець Третяк І.Я., 2007. 764 с.
- 44.Пірко М. У лещатах імперій: особливості національного виховання українців у першій половині ХХ ст. (за документами архіву педагога Богдана Заклинського). *Архіви України*. 2025. № 1 (342). С. 155–170.
- 45.Потапюк Л. Жіночий рух та освіта на західній Україні: історико-педагогічний аспект. *Вісник Вінницького політехн. ін-ту*. 2010. № 6. С. 15–19.
- 46.«Просвіта»: Історія. Постаті. Чин: Матеріали регіон. наук. конф., присв. 125-й річниці заснування «Просвіти». Івано-Франківськ, 1993. 148 с.
- 47.Русова С. Наші визначні жінки: Літературні характеристики і силуети. Вінніпег, 1945. 92 с.
- 48.Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина ХІХ ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. 278 с.
- 49.Садула І. Осипа Заклинська. Життя – як давній перепис... URL: <https://ukrainianpeople.us/%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BF%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C>

%D0%BA%D0%B0-%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%8F-
%D1%8F%D0%BA-
%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%96%D0%B9-
%D0%BF%D0%B5/

50. Ступарик Б. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772–1939 рр.). Коломия, 1995. 173 с.
51. Українки в історії: Біографічний енциклопедичний словник. Київ: Либідь, 2004. 326 с.
52. Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853 – 1939 рр.) : Анотований каталог / укл. В.А. Передирій. Львів, 1996. 192 с.
53. Черчович І. Українки у Львові на початку ХХ століття: у світлі щоденних практик. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. Серія: історія. Тернопіль, 2013. С. 13–19.
54. Шиян О. «Краса без принади і чару – мертва»: Перший косметологічний poradnik 1929 року від вчительки Осипи Заклинської. URL: https://zaxid.net/poradi_pro_krasu_i_zdorove_harchuvannya_vid_vchitelki_osipi_zaklinskoyi_n1591688

ДОДАТКИ

Додаток А. Світлина з життя Осипи Заклинської

Рис. А. 1. Осипа Заклинська (1894–1972) [49]

Рис. А.2. Подружжя Заклинських під стіною бараку у Гмінді [41]

Рис. А.3. Богдан та Осипа Заклинські з дітьми [49]

„Думка-Коломийка,, народний танець, Оленка Заклинська.
“Dumka-Ko'omyika”, Ukrainian folk dance — Olenka Zaklinsky.

Рис А.4. Донька Осипи Заклинської – Оленка Заклинська [49]

Додаток Б. Праці Осипи Заклинської

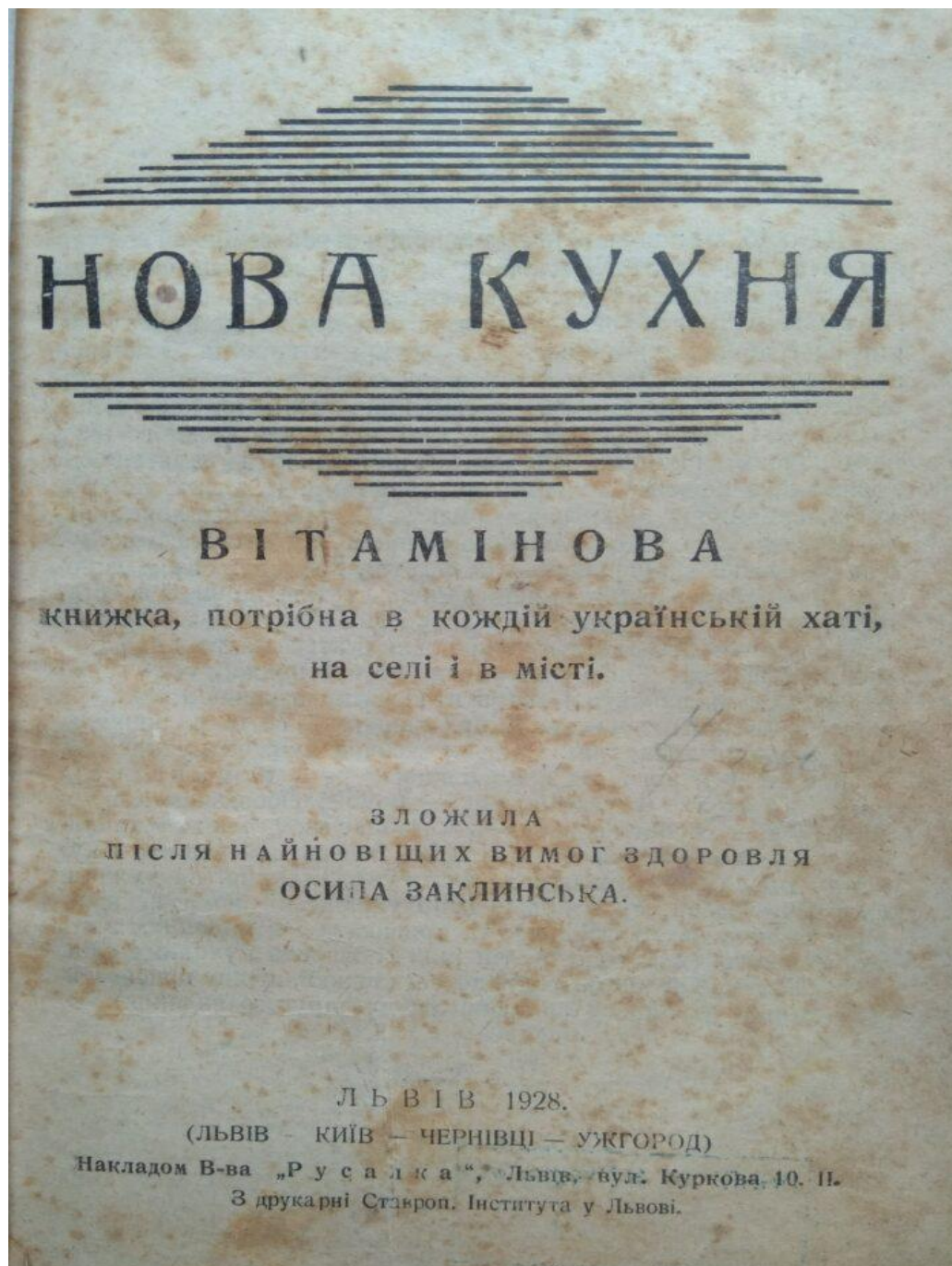

Рис. Б. 1. Титульний аркуш книги О. Заклинської «Нова кухня вітамінова». 1928 р. [41]

Рис. Б. 2. Титульний аркуш книги О. Заклинської «Як добути красу і задержати молодість та здоров'я». 2014 р. Режим доступу: <https://boguslav.kyiv.ua/index.php/knigi-vidavnistva/9-krasa-zakl>